

از کربلا تا گوادالوپ: مقایسه الگوی پیاده‌روی‌های زیارتی در دوران همه‌گیری کرونا

محمد رضا پویافار^۱، مهشید رضایی^۲

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۱۰/۲۰، تاریخ پذیرش ۱۴۰۰/۰۲/۱۵)

چکیده

همه‌گیری کرونا بسیاری از حوزه‌های اجتماعی از جمله دین را به چالش کشید. در این میان، زیارت‌ها و زیارتگاه‌ها نیز چالشی مهم را در دوران همه‌گیری کرونا تجربه کردند. در این پژوهش به نحوه مواجهه چهار آیین زیارتی پیاده در جهان مسیحی و مسلمان پرداخته شد تا به نوعی مواجهه دین‌داران و اشتیاق آنها به زیارت در دوره بحران زیستی مورد مطالعه قرار گیرد. گوادالوپ^۳ در مکزیک، فاطیما^۴ در پرتغال، کامینو د سانتیاگو^۵ در اسپانیا، و پیاده‌روی اربعین در عراق، چهار آیین پیاده‌روی مورد مطالعه را تشکیل داده‌اند. روش پژوهش، روش اسنادی به کمک گردآوری اطلاعات از برگزاری آیین‌های پیاده‌روی مورد مطالعه در دوران همه‌گیری کرونا است. این اطلاعات از پایگاه‌های اطلاعاتی و خبری گردآوری شده‌اند و پس از طبقه‌بندی، مورد مقوله‌بندی و تفسیر کیفی قرار گرفته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که هیچ‌یک از چهار آیین مورد بررسی، در دوران همه‌گیری کرونا، کاملاً تعطیل نشده، اما با محدودیت‌هایی مواجه بوده‌اند. این محدودیت‌ها در مورد اربعین در کمترین حد بود. اما سه زیارت دیگر به‌ویژه فاطیما و گوادالوپ با کمترین میزان زائر با استفاده از ظرفیت‌های زیارت مجازی

^۱ - استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه علوم انتظامی امین، نویسنده مسئول، mrpouyafar@gmail.com

^۲ - دانشجوی دکتری تاریخ ایران معاصر، دانشگاه الزهرا

^۳ Guadalupe

گوادالوپه (با د و با ه در آخر) صحیح است، ولی در این مقاله شکل رایج‌تر گوادالوپ را به کار می‌بریم.

^۴ Fátima

^۵ Camino de Santiago

مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره چهاردهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹: ۳۲-۷۳

و آنلاین برگزار شده است. در سه آیین پیاده‌روی مسیحی، دولت‌ها و مقامات بهداشتی در کنار مقامات کلیسا، به طور کامل، محدودیت‌های سختی را برای حضور زائران اعمال کردند. اما در مورد پیاده‌روی اربعین، هرچند همراهی و همکاری مناسب بین مرجعیت تشیع در ایران و عراق با نظرات مسئولان بهداشت و درمان وجود داشت، اما زائران در سطحی وسیع و به دلیل باور به عدم بیماری زائر اربعین، دستورالعمل‌ها و نکات بهداشتی را نقض کرده‌اند.

واژگان کلیدی: کرونا، آیین زیارتی، اربعین، گوادالوپ، فاطیما، کامینو دِ سانتیاگو.

طرح مسئله

با آغاز همه‌گیری ویروس کرونا که اندک‌اندک تمام کشورها و قلمروهای سرزمینی جهان را در بر گرفت، تأثیر همه‌گیری یا پاندمی این ویروس جدید بر بخش‌های مختلف زندگی اجتماعی و نظام اجتماعی در جوامع، از جمله در حوزه دین، روشن‌تر و وسیع‌تر شد. بخش مهمی از این تأثیر، به آیین‌ها و مناسک دینی در جوامع گوناگون مربوط می‌شد. در این میان آیین‌های زیارتی به‌عنوان مناسک ویژه و مرتبط با یکی از مهم‌ترین زمینه‌های بروز تجربه دینی نیز از این تأثیر مصون نماندند. بسیاری از اماکن زیارتی تعطیل شدند یا با محدودیت بسیار زیاد به فعالیت خود ادامه دادند.

بخش زیادی از زائران در سرتاسر جهان اکنون ماه‌هاست که امکان حضور در زیارتگاه محبوب خود و تجربه زیارت ناب حضوری را از دست داده‌اند. در ایران نیز با همراهی و تأیید رهبری نظام سیاسی که هم‌زمان در جایگاه مرجعیت دینی نیز قرار گرفته، برای کمک به مبارزه با ویروس کرونا و پیشگیری از ابتلا به آن، اماکن زیارتی عمومی تعطیل و در مواردی استثنایی با محدودیت زیاد مجاز به ادامه فعالیت شدند. به‌ویژه دو حرم حضرت معصومه (س) و امام رضا (ع) ابتدا در مقاطعی کاملاً تعطیل شدند و در ادامه با محدودیت زیاد، و محدود به حضور در صحن‌ها و رواق‌ها، بر روی زائران بسته شدند. در این میان یکی از محدودیت‌های اعمال‌شده و ایجادشده برای زیارت، محدودیت‌های مربوط به آیین‌های پیاده‌روی زیارتی است. به‌عنوان نمونه راه بر حضور ایرانیان در پیاده‌روی اربعین کربلا بسته شد و تقریباً به طور کاملاً انحصاری با حضور میزبانان اصلی آن یعنی عراقیان برگزار شد. اما این تأثیر فراوان در مورد سایر پیاده‌روی‌های زیارتی نیز قابل تأمل و مطالعه است. این‌که بنا بر تنوع فرهنگی موجود در سرزمین هر زیارتگاه که مقصد پیاده‌روی زیارتی است و همچنین بنا بر تفاوت بین ادیان مربوط به آنها، نوع مواجهه هر آیین پیاده‌روی زیارتی با همه‌گیری کرونا متفاوت بوده است.

تأثیرپذیری آیین‌های پیاده‌روی زیارتی ادیان مختلف و نحوه مواجهه زائران در ادیان مختلف با بحران همه‌گیری کرونا به چه نحو بوده است؟ نحوه مواجهه مسیحیان و مسلمانان زائر و مؤسسات و دولت‌های اداره‌کننده یا متولی این آیین‌های زیارتی و زیارتگاه‌های آنان با شرایط خطرناک همه‌گیری کرونا و اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از تشدید بحران زیستی کرونا چگونه بوده است؟

به این منظور چهار آیین پیاده‌روی زیارتی مهم در دنیا که یا از نظر جمعیت زائران، اهمیت و تأثیر آن در یک دین جزو مهم‌ترین پیاده‌روی‌های زیارتی جهان به شمار می‌روند، در سال ۲۰۲۰ میلادی مورد مطالعه و بررسی مقایسه‌ای قرار گرفته‌اند. این آیین‌های زیارتی شامل یک مورد از اسلام به همراه سه مورد از مسیحیت (دو مورد در اروپا و سومی در آمریکای شمالی) هستند. پیاده‌روی اربعین با جمعیت حدود ۲۰ میلیون زائر در سال، مهم‌ترین پیاده‌روی زیارتی مسلمانان و پرجمعیت‌ترین اجتماع زیارتی سالانه در جهان است (سانتو^۱، ۲۰۲۰، ۹، ۹). پیاده‌روی به سوی زیارتگاه باسیلیکای گوآدالوپ^۲ در مکزیک با جمعیت زائران سالانه ۱۵ میلیون نفر، جزو پرجمعیت‌ترین آیین‌های پیاده‌روی دنیاست، و پس از اربعین قرار دارد. پیاده‌روی زیارتی کامینو د سانتیاگو / سانتیاگو د کومپوستلا^۳ در اسپانیا، آیین بعدی است که در میان مسیحیان از اهمیت زیادی برخوردار است. هرچند این پیاده‌روی زیارتی سالانه کمتر از ۵۰۰ هزار زائر را به سوی خود جذب می‌کند، اما بلندترین مسیر پیاده‌روی زیارتی را در میان پیاده‌روی‌های زیارتی به خود اختصاص داده است. با اندکی فاصله، در کشور پرتغال، زیارتگاه و مقصد آیین پیاده‌روی به سمت فاطیما قرار دارد. این پیاده‌روی مهم نیز، صرف نظر از جمعیت زائران آن که همچون پیاده‌روی اربعین و گوآدالوپ دارای جمعیت زائران میلیونی (بیش از ۱۰ میلیون نفر در سال ۲۰۱۷) است، در میان مسیحیان، به‌ویژه کاتولیک‌ها، از اهمیت و جایگاه مهمی برخوردار است. از این‌رو در این مطالعه مورد توجه قرار گرفته است. در اینجا باید اشاره

^۱ Edith Szanto

نام مجارستانی با تلفظ سانتو، و با املاهی اصلی و انگلیسی‌نشده Szántó. خانم سانتو استاد دانشگاه آلاباما در رشته مطالعات دینی است.

^۲ مکان مورد نظر نام کاملش به انگلیسی Basilica of Our Lady of Guadalupe است. باسیلیکا / بازیلیکا یعنی کلیسای جامع، یعنی کلیسایی خاص، یعنی تالاری خاص. در این مقاله از کلمه «باسیلیکا» استفاده کردیم. مرحوم آیت الله آقای محمدتقی مصباح یزدی (۱۳۹۹-۱۳۱۳) در سفر خود به اسپانیا و مکزیک و چند کشور آمریکای لاتین در مرداد ۱۳۷۶، در حضور اسقف باسیلیکای گوآدالوپ سخنرانی کرده بوده (حوزه نیوز ۱۴ دی ۱۳۹۹ کد خبر ۹۳۶۹۶۹).

^۳ Santiago de Compostela Archcathedral Basilica

کرد که برخی آیین‌های پیاده‌روی زیارتی دیگر نیز وجود دارند که در اینجا مورد بررسی قرار نمی‌گیرند. مهم‌تر از همه، زیارت بزرگ هندوها یعنی کومب ملا^۱ است. کومب ملا به صورت‌های متنوعی هر سال برگزار می‌شود. اما کومب ملای اصلی یا کومب بزرگ هر دوازده سال یک بار برگزار می‌شود؛ بنابراین، در سال ۲۰۲۰ که همه‌گیری کرونا وجود داشت و مطالعه حاضر با تمرکز بر آیین‌های زیارتی در این سال برگزار شده، کومب کوچک برگزار شده است. در نتیجه سال رسیدن به اوج همه‌گیری کرونا، سال برگزاری کومب بزرگ یا اصلی نبوده است. بنابراین این آیین زیارتی از مطالعه حاضر کنار گذاشته شده است. همان‌طور که اشاره شد در این مقاله، تلاش می‌شود تا نحوه مواجهه دین‌داران و سازمان‌های دینی رسمی با هریک از این آیین‌های پیاده‌روی مورد تحلیل مقایسه‌ای قرار گیرد.

در عین حال باید خاطر نشان ساخت که تا زمان انتشار نتایج این پژوهش، مراسم کومب بزرگ در سال ۲۰۲۱ میلادی (۱۴۰۰ خورشیدی) برگزار شده و در نتیجه، حضور جمعیت میلیونی زائران هندو در این آیین، یکی از عوامل اصلی شیوع وسیع گونه هندی ویروس کووید-۱۹ در هند و از آنجا به کل جهان شده است. بر این اساس، از ۱۴ ماه آوریل ۲۰۲۱ (زمان برپایی مراسم اصلی کومب ملا) برای نخستین بار در هند، تعداد موارد ابتلای روزانه به ویروس کرونا به ۲۰۰ هزار نفر، و در ادامه، در اوایل ماه مه ۲۰۲۱، در پایان برگزاری این آیین، به بیش از ۴۰۰ هزار نفر در روز رسیده است. این در حالی بوده که مدت زمان برپایی این آیین به دلیل شرایط بحران کرونا از ۳ ماه به ۴۸ روز کاهش یافته بود (وُلدمترز^۲، ۲۰۲۱/۰۵/۰۱؛ بی‌بی‌سی^۳، ۲۰۲۱/۰۴/۱۷؛ آماروجالا^۴، ۲۰۲۱/۰۶/۰۵).

مبانی نظری

زیارت

مدت‌هاست که دین، انگیزه تمام‌عیار برای سفر به حساب می‌آید و سفر مذهبی به عنوان قدیمی‌ترین شکل سفرهای غیراقتصادی شناخته می‌شود (باکوفسکی و اسمیت ۱۹۹۲، به نقل از تیموتی و السن، ۱۳۹۲: ۱۳). از این نظر می‌توان گفت زیارت و سفر زیارتی پیشینه‌ای نزدیک به عمر خود ادیان در جوامع انسانی دارد. سالانه میلیون‌ها نفر با اهداف دینی به مکان‌های

^۱ Kumbh Mela

اچ بعد از بی تلفظ نمی‌شود

^۲ worldmeters

^۳ BBC

^۴ amarujala

مقدس قدیمی و مدرن در نقاط مختلف جهان، سفر می‌کنند. یا کوفسکی (۲۰۰۰)، به نقل از تیموتی و السن^۱ (۱۳۹۲) تعداد افرادی که در طول سال به سفرهای زیارتی می‌روند را حدود ۲۴۰ میلیون [بین ۲۲۰ تا ۲۴۰ میلیون] نفر برآورد می‌کند که اکثر آنها را مسیحیان [حدود ۱۵۰ میلیون] و مسلمانان [حدود ۴۰ میلیون] و هندوها [حدود ۲۰ تا ۳۰ میلیون] تشکیل می‌دهند. به لحاظ مذهبی و اجتماعی، زیارت مراسمی دیرینه و متداول بین اقوام و مذاهب و ادیان گوناگون است، اما از نظر محتوایی و روش، گونه‌های متفاوتی دارد و هر دین و مذهبی بر اساس مبنای اعتقادی و بزرگان و رهبران مذهبی و احساسات و عواطف انسانی خود، به مراسم زیارت توجه دارد.

زیارت بزرگان و انسان‌های الهی در اماکن مقدس از امور مهم مذهبی بین پیروان ادیان مختلف بوده است. به همین ترتیب این مقوله در بین مسیحیان، به‌ویژه مسیحیان کاتولیک، همچنین در میان مسلمانان و با اهمیتی بیشتر در بین شیعیان وجود داشته است.

زیارت در مسیحیت

زیارت در انگلیسی pilgrimage و به معنی «سفر زائر» است. واژه انگلیسی مشتق از peregrinus و peregrinus لاتین به معنای «بیگانه» است و به کار کسی اطلاق می‌شود که به کشورهای دیگر سفر می‌کند. زیارت سفری است برخوردار از معنی و اهمیت برای شخصی که به آن سفر همت می‌گمارد، خواه از حیث عرف عام و در ظاهر «دنیاورز»، مثلاً در دیدار از آرامگاه‌های قهرمانان یا هنرمندان و آهنگ‌سازان مشهور، و خواه در بافت دینی و دقیق‌تر آن که با هدف‌های گوناگون دینی انجام می‌شود. برخی از این هدف‌ها عبارت‌اند از: انجام وظیفه دینی، اجرای اعمال عبادی، اقرار به ایمان، توبه کردن، کفاره گناهان، یافتن معجزه، در پی درمان یا مشاوره برآمدن، و اقدام عملی در جهت نوسازی معنوی. همچنین واژه زیارت در مورد سیروسفر درونی روح یا روان فردی که در جست‌وجوی مقصد غایی آرمان‌های دینی خویشتن است، به کار برده می‌شود. زیارت سفری در جست‌وجوی تجربه است که بر زندگی معنوی و روحانی فرد تأثیر می‌گذارد.

زیارت در مسیحیت مفهومی چندوجهی است که شامل سفر (پیدایش ۱۲: ۹-۱)، تحمل تبعید (پیدایش ۴: ۱۶-۱)، زندگی کردن همانند زائر مسافر و تلاش برای یافتن سرزمین

¹. Dallen Timothy and Daniel Olsen

حقیقی (عمرانیان ۱۱: ۱۶-۱) است. زیارت کاتولیکی، شامل سفرهای عبادی، توبه، شکرگزاری یا وفای به عهد می‌شود (فولادی و نوروزی، ۱۳۹۴: ۱۰).

با دقت در معادل انگلیسی کلمه زیارت می‌توان به ریشه قرون وسطایی که در آن نهفته است، پی برد. ریشه آن از کلمه لاتین به معنای کسی که به جای دوری می‌رود گرفته شده، که به طور ضمنی، معنای سفر (به‌خصوص سفر به مکانی دور) به جایی مقدس برای انجام فرایض دینی در آن نهفته است. این تعریف زیارت، تا اوایل قرن بیستم، تعریف قابل قبولی بود. اما امروزه این واژه در گفت‌وگوهای روزمره برای اشاره به سفر به مکان‌های غیر مقدس و غیرروحانی نیز به کار می‌رود. امروزه، سفر چه از لحاظ فاصله مکانی و چه از لحاظ مدت اقامت ممکن است کوتاه باشد و حتی ممکن است که هیچ مسافرت فیزیکی و واقعی صورت نگیرد و زائر به طور مجازی به سفر برود.

مدل مفهومی ویکتور ترنر^۱ از زیارت دو مفروض دارد: نخست این که زیارت، فرایندی است شامل حرکت از یک مکان آشنا (ساخت یافته) به سمت مکان دیگر (ناساخت یافته) و بازگشت از آن، و دیگر این که زیارت، شامل مدت‌زمان مشخص و محدودی دور بودن از ساختار است که با بودن در حالت جماعت‌وارگی و تعامل در میان مشارکت‌کنندگان جماعت‌واره^۲ می‌شود (گوتونی، ۱۹۹۳: ۱۰۱ و ۱۰۲).

زیارت در مسیحیت به‌ویژه مسیحیت کاتولیک اهمیت جدی دارد. طی دوران پس از قرون وسطی و آغاز مدرنیسم، زیارت در مواجهه با زندگی مدرن و اقتضائات مدرنیته، گاه برجستگی‌هایی در دنیای غرب مسیحی یافته است. زیارت لورد^۳ در فرانسه که با ترکیبی از رنج و امید به شفا^۴ آمیخته شده، نمود بارز زیارت و ماهیت آن و اهداف و انگیزه‌های مؤمنان از حضور در آن است (هریس^۵، ۲۰۱۵: ۲۶).

زیارت در اسلام

زیارت در زبان عربی، دلالت بر عدول می‌کند. از این‌رو، زائر را «زائر» می‌گویند، چون هنگامی که زیارت می‌کند در حقیقت از غیر روگردان می‌شود. در اصطلاح زیارت، قصد نمودن مَزور (زیارت‌شونده)، همراه با اکرام و تعظیم قلبی و انس روحی با مَزور است. زیارت، رفتن به سوی انسان یا مکان، به قصد تعبد یا انس گرفتن یا کمال است.

^۱ Victor Turner

^۲ communitas

^۳ Lour

^۴ “suffering” and “healing”

^۵ Alana Harris

در فرهنگ اسلامی، معنی واژه زیارت به اعتبار زیارت‌شونده (مَزور) فرق می‌کند. به این معنی که گاهی در مورد اشخاص به کار می‌رود. زیارت مستلزم انتقال و سفر از مکان زائر به مکان مَزور است. برخی اوقات نیز این واژه دربارهٔ اماکن استعمال می‌شود، مانند زیارت خانهٔ خدا (کعبه). گاهی نیز این واژه دربارهٔ قبور به کار می‌رود: حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ (تکواثر، ۲) (فولادی و نوروزی، ۱۳۹۴: ۱۰ و ۱۱).

«زیارت» از نظر لغوی، به معنای «آمدن یا رفتن به جایی به قصد ملاقات و دیدار کسی یا جایی» است. در ریشهٔ این واژه، مفهوم «میل و گرایش» نهفته است (دهخدا، ۱۳۸۵، ج ۲: ۱۵۹۹). در فرهنگ و آیین مسلمانان و به‌ویژه شیعیان، به رفتن به اماکن و مشاهد متبرک و بقعه‌ها و نیز خواندن ذکرها و دعاهایی که به عنوان تشریف باطنی برای پیامبران، امامان، امامزادگان و اولیا خوانند، زیارت گویند؛ بنابراین در نظر فرد مسلمان، زیارت به معنای برقرار کردن ارتباط قلبی است با حجت خدا و به منزلهٔ قرار دادن خویش در حوزهٔ روحانیت و فیض‌بخشی امام و پیامبر می‌باشد (کشاورزی ولدانی، ۱۳۹۱: ۱۳۱).

از زمان صدر اسلام و حتی در زمان حیات پیامبر اکرم (ص)، زیارت اولیای الهی و تبرک به آثار و قبور ایشان، همواره بین مسلمانان مرسوم بوده است و فرقه‌های اسلامی زیارت قبور ائمهٔ اطهار و مشاهد شریف را از مستحبات مورد تأکید می‌دانستند.

عموم شیعیان زیارت اهل قبور و به‌ویژه بزرگان دین و اولیای الهی را نه‌تنها مجاز، بلکه مستحب مؤکد می‌دانند. در مقابل، هرچند برخی از اهل تسنن در این مورد مخالفتی ندارند و حتی خود نیز اهل زیارت اماکن زیارتی هستند، اما برخی از مخالفان زیارت این اماکن که به نمونه‌ای از آن اشاره شد، به‌ویژه در میان فرقه‌هایی از اهل سنت مشاهده می‌شوند.

بر اساس جمع‌بندی بالا از مفهوم زیارت، می‌توان گفت که این واژه می‌تواند چند مصداق متمایز داشته باشد:

۱. مدفن اهل قبور (مردگان):

- مقبرهٔ شهدا.

- عموم مؤمنان مدفون یا اقوام و آشنایان.

- شخصیت‌های مشهور غیردینی.

۲. مکان‌های مقدس:

- دارای روایت/داستان مرتبط با امر مقدس: فاطیما (پرتغال).

- مساجد و کلیساها و سایر عبادتگاه‌های دینی: مسجد جمکران.

۳. هر فرد مقدس یا محترم یا در موقعیت ویژهٔ اجتماعی:

-روحانیان و رهبران دینی.

-رهبران سیاسی.

۴. حرم‌ها و بارگاه‌ها و مقبره‌های اولیای دین: دارای ترکیبی از ویژگی‌های بندهای ۱ و ۲ و ۳. اهمیت سفر و حرکت تا حدی است که از نظر خانم اِروِیو - لژِه^۱ می‌تواند به عنوان استعاره در مفهوم دین‌داری انسان معاصر استفاده شود. او در کتاب دین در حرکت: زائر و گروه‌یافته^۲ (۱۹۹۹) نسبت دین با حرکت و سیالیت را در زیست انسان معاصر پی می‌گیرد و مفهوم «گونه زائرانه دین‌داری»^۳ را مطرح می‌کند. گونه زائرانه به معنای آن سبکی از دین‌داری است که بیشتر واجد خصوصیتی مانند سیالیت، استقلال، داوطلبانه، و تجربی و عاطفی بودن است (ارویو - لژِه ۲۰۰۶: ۵۹،^۴ به نقل از شریعتی مزینانی و غلامرضا کاشی، ۱۳۹۴: ۷۲). از نظر اِروِیو - لژِه، گونه زائرانه دین‌داری، کلید فهم شیوه دین‌داری معاصر است که متأثر از تحولات جدید است. او معنویت معاصر را بیش از آنکه مبتنی بر سکونت بداند، مبتنی بر سیالیت و حرکت می‌داند (شریعتی و کاشی، ۱۳۹۴: ۷۲-۷۱).

زیارت و پیاده‌روی

زیارت در بسیاری از موارد با پیاده‌روی همراه است. این تجربه در مسیحیت به دلیل اهمیت «رنج» در تجربه دینی، همچون زیارت، به نوعی در همراهی کامل با زیارت قابل مشاهده است. حتی در مواردی که خود زیارت زیارتگاه با پیاده‌روی طولانی زائران از خانه خود تا آنجا انجام نمی‌شود، حداقل مسیرهای کوتاهی در همان شهر یا ناحیه که زیارتگاه در آن واقع شده، تا آن مکان پیاده طی می‌شود. به همین دلیل در این مطالعه نیز سه آیین از چهار آیین پیاده‌روی زیارتی که مواجهه آنها با همه‌گیری کرونا مورد مقایسه قرار دارد، زیارت‌های مسیحیان، به‌ویژه مسیحیان کاتولیک بوده است. در عین حال، زیارت پیاده برای مسلمانان به‌ویژه شیعیان نیز در واقع همراهی همدلانه با کاروان اسیران اهل بیت است که با پای خسته و پیاده از شام تا کربلا برای زیارت شهدای روز عاشورا به‌ویژه حسین بن علی (ع) در مسیر بازگشت به مدینه، از شام به کربلا باز می‌آیند.

^۱ Danièle Hervieu-Léger

^۲ *La religion en mouvement: le pèlerin et le converti*

^۳ “pilgrim-like” form of religiosity

^۴ Danièle Hervieu-Léger, “IN SEARCH OF CERTAINTIES: THE PARADOXES OF RELIGIOSITY IN SOCIETIES OF HIGH MODERNITY”, *Hedgehog Review*, Spring & Summer 2006, pp 59-68.

پیاده‌روی زیارتی اربعین تجربه ویژه‌ای است که به‌ویژه پس از سال ۲۰۰۳ و سقوط صدام در عراق، به شکل کاملاً متفاوت با جمعیتی چند ده برابری، گویی تولدی دوباره یافت، و اکنون در میان آیین‌های زیارتی که پیاده‌روی در آنها ویژگی اصلی آن است، جزو سه پیاده‌روی زیارتی (در کنار گوآدالوپ و فاطیما) (تی تراول،^۱ ۲۰۲۰) و حتی بزرگ‌ترین آنها از نظر جمعیت زائران است.

پیاده‌روی‌های زیارتی دیگری نیز در میان شیعیان هستند که با توجه به فقدان مطالعات کافی به‌ویژه مطالعات انسان‌شناختی یا جامعه‌شناختی به صورت تجربی، هنوز کاملاً شناخته‌شده نیستند. در این میان، مشهورترین آنها پیاده‌روی آخر ماه صفر و در روزهای منتهی به شهادت امام رضا (ع) به سوی مشهد انجام می‌شود (پویافر، ۱۳۹۷).

در مجموع زیارت که یکی از مهم‌ترین زمینه‌های تجربه دینی در میان ادیان مختلف است، وقتی همراه با پیاده‌روی می‌شود، معنایی چندگانه به خود می‌گیرد. زیارت در میان مسیحیان، رنج دینی همذات‌پندارانه با مسیح را تجلی می‌بخشد و از این طریق امید به شفا و همچنین بخشش گناهان را افزایش می‌دهد. در میان مسلمانان، به گونه‌ای دیگر، با زینب (س) و با علی بن الحسین (ع) و سایر کاروان اسیران و خانواده امام حسین (ع) در مسیر رسیدن به کربلا هم‌نوا می‌شوند. این رنج مقدس، چه برای مسیحیان و چه برای مسلمانان، گویی تجربه دینی و زیارت را نه فقط در محل زیارتگاه، بلکه در طول مسیر پیاده‌روی به سوی حرم نیز تکثیر می‌کند.

نگاهی به پیاده‌روی‌های زیارتی: از کربلا تا گوآدالوپ، از اسلام تا مسیحیت

گوآدالوپ

یکی از مهم‌ترین نمادهای مکزیکی یعنی بانوی گوآدالوپ در شهر مکزیکو سیتی قرار دارد. به باور مسیحیان کاتولیک در مکزیک، بانوی (ویرجین) گوآدالوپ^۲ حامی مکزیک و قاره آمریکا است. در مورد پیشینه این زیارت این‌طور آمده که شخصی به نام خوان دیگو^۳ که جزو اولین اشخاصی بود که پس از ورود اسپانیا و مسیحیت به مکزیک تعمیم یافت، به هنگام عبور از تپه‌ای به نام تپیاک^۴ روز شنبه ۹ دسامبر در سال ۱۵۳۱ بانوی بسیار زیبایی را دید که خود را مریم مقدس معرفی کرد و از خوان دیگو درخواست کرد تا در این مکان محل عبادتی برای

^۱ Tee Travel

^۲ - Virgin of Guadalupe

^۳ - Juan Diego Cuauhtlatotzin

^۴ - Hill of Tepeyac

خداوند و با نام بانوی گوادالوپ ساخته شود (سوزا، ۱۹۹۸: ۶۵). پس از چندین دیدار بانو و خوان دیگو، بانو برای اثبات وجود خود به اسقف شهر و موافقت ساخت بنای محل عبادت، تصویری از خود با گلبرگ گل بر روی لباس خوان دیگو حک کرد و سپس عموی بیمار خوان دیگو را شفا داد. پس از این اتفاق، اسقف لباس خوان دیگو را که به تصویر مریم مقدس آراسته شده بود، در کلیسا حفظ نمود و در ۲۶ دسامبر سال ۱۵۳۱ اولین مراسم تشریفاتی در این منطقه با تصویر بانوی گوادالوپ بر روی لباس خوان دیگو و انتقال مراسم کلیسای جامع به کلیسای کوچک تپیاک برگزار شد که در این راه‌پیمایی هزاران نفر شرکت کردند. معجزه گوادالوپ موحی از تغییر دین را در مکزیک رقم زد (الیزوندو^۱، ۱۹۸۰: ۱۲۱-۱۰۵).

پس از این واقعه، سالانه پاپ‌های مختلف به این منطقه سفر کردند، به بانوی گوادالوپ احترام گذاشتند و مراسم مختلف و مکان‌های جدیدی را در این منطقه افتتاح کردند. مردم مکزیک معتقدند بانو گوادالوپ مادر قاره امریکاست و معتقدند سیل ۱۶۲۹ و طاعون اوایل سال ۱۷۰۰ که جان ۷۰۰۰۰۰ نفر را گرفت، با دعای بانوی گوادالوپ پایان یافته است و مردم قاره امریکا نجات پیدا کرده‌اند (رنجرس^۲، ۱۹۸۹: ۹۴).

در این مکان هرساله در تاریخی که بانوی گوادالوپ توسط خوان دیگو مشاهده شده، مراسمی برگزار می‌شود و هزاران زائر برای زیارت بانوی گوادالوپ به این منطقه سفر می‌کنند. دقیق‌ترین آمار زائرانی که در باسیلیکا گوادالوپ اعلام شده است مربوط به سال ۲۰۰۹ می‌باشد. در سال ۲۰۰۹ تعداد کل بازدیدکنندگان تا ۱۲ دسامبر به نزدیک به ۱۹ میلیون و ۵۰۰ هزار زائر (۱۹۴۸۴۳۷۴ نفر) رسیده است. در روز جمعه و شنبه ۱۱ و ۱۲ دسامبر ۲۰۰۹، تعداد رکوردی بیش از ۶،۱ میلیون زائر برای مراسم سالروز باسیلیکا گوادالوپ از مکزیکوسیتی بازدید کردند (سپتین^۳، ۲۰۰۹).

فاطمیما

فاطمیما شهری در شهرستان اورم^۴ استان سانتارم^۵ پرتغال است. شهرستان اورم شامل دو شهر اورم و فاطیماست^۶. در فاطیما دهکده‌ای کوچک به نام آلژوسترل^۱ قرار دارد که واقعه

^۱ - Virgilio P. Elizondo

^۲ - Christopher Rengers 1917—2010

^۳ Jaime Septien

^۴ Ourém

^۵ Santarém

^۶ - برخی چنین می‌پندارند که زیارتگاه فاطیما از جهت انتساب به حضرت فاطمه (س) مورد احترام است و آن را نشانه نفوذ مذهبی و معنوی اسلام و شیعه می‌دانند. اما واقعیت این است که نام منطقه فاطیما و آیین زیارتی

فاطمیما در ملاقات‌های مریم مقدس با سه کودک چوپان در آن دهکده رخ داده است. در ماه مه سال ۱۹۱۷ سه کودک به نام لوسیا دوس سانتوس^۲ (۱۰ ساله) و پسرعمویش فرانسیسکو^۳ (۹ ساله) و دخترعمویش ژاسینتا^۴ (۷ ساله)، در حال چوپانی در منطقه‌ای به نام گوا دا ایریا^۵ شبی از نور یا تمثالی از یک خانم را دیدند که خود را «بانوی تسبیح» که از القاب مریم مقدس است معرفی کرد و از آنها درخواست کرد تا شش ماه (تا اکتبر ۱۹۱۷)، و هر ماه در روز سیزدهم، رأس همان ساعت به آنجا بازگردند و ذکر تسبیح حضرت مریم را برای صلح جهانی هر روز تکرار کنند. این سه کودک شش مرتبه با مریم مقدس دیدار کردند که در دیدار دوم حدود ۵۰ نفر در محل حاضر شدند. در دیدار سوم نیز حدود ۵۰۰ نفر در محل حاضر شدند و مریم مقدس سه راز مهم جهانی را بر آن سه کودک مشخص کرد. دیدار ششم در ۱۳ اکتبر ۱۹۱۷ در حالی که ۸۰۰۰ نفر و خبرنگاران حضور داشتند صورت گرفت. مریم مقدس در این دیدار به سه کودک توصیه کرد که به نماز و تسبیح روزانه ادامه دهند. دو سال بعد از ملاقات‌های شش‌گانه، فرانسیسکو در چهار آوریل ۱۹۱۹ در خانه پدری‌اش از دنیا رفت. مدت کوتاهی پس از آن، در ۲۰ فوریه ۱۹۲۰ ژاسینتا مارتو بعد از تحمل یک دوره بیماری طولانی از دنیا رفت. نکته قابل توجه این است که این خواهر و برادر، در همه‌گیری بیماری آنفلوانزا موسوم به آنفلوانزای اسپانیایی^۶ در سال ۱۹۱۸-۱۹۱۹ در اروپا جان خود را از دست دادند. این همه‌گیری تقریباً تمام کره زمین، حتی مناطق قطبی را هم در بر گرفت، حدود پانصد میلیون

فاطمیما، هیچ‌کدام با حضرت فاطمه (س) ارتباطی ندارد. با فتح اندلس که امروزه شبه جزیره ایبری خوانده و شامل کشورهای اسپانیا و پرتغال می‌شود، پرتغال به دست گروهی از عرب‌های مسلمان بربر که مورها خوانده می‌شدند، فتح شد.

مورها یا موروا به مسلمانان اسپانیا گفته می‌شد که نژادی عربی - اسپانیایی - بربری داشتند و امروزه عمدتاً در شمال غرب آفریقا زندگی می‌کنند. موطن اصلی آنها در واقع موریتانی بود. کشور موریتانی (جمهوری اسلامی موریتانی) در واقع به معنای موطن مورهاست.

پس از خروج مورها، زمین‌دار بزرگ به نام گونسالو هرمیگس (Gonçalo Hermigues) با دختر امیر مورها که پس از خروج مسلمانان به آیین مسیحیت کاتولیک درآمد بود، ازدواج کرد. او که فاطمه، نام دختر پیامبر اسلام را داشت، پس از مسیحی شدن، نام اورثانا (Oureana) را برای خود برگزید. او تنها یک سال و یک روز پس از ازدواجشان زنده ماند. هرچند که او وصیت کرده بود تا پس از او، نام جدیدش را بر املاک همسرش بگذارند، همسرش نام اصلی او را روی آن منطقه گذاشت: فاطیما (شبکه تلویزیونی کلمه ابدی (EWTN)، ۲۰۱۶).

¹ Aljustrel

² Lúcia de Jesus Rosa dos Santos (1907—2005)

³ Francisco de Jesus Marto

⁴ Jacinta de Jesus Marto

⁵ Cova da Iria

⁶ - Spanish influenza

نفر از مردم کشورهای مختلف را مبتلا کرد و برآورد شده که بین ۱۷ تا ۵۰ میلیون نفر بر اثر این بیماری جان خود را از دست دادند (مرکز کنترل و پیش‌گیری بیماری [ایالات متحده]^۱، ۲۰۱۹/۰۳/۲۰).

در فاصله بین ۲۸ آوریل تا ۱۵ ژوئن ۱۹۱۹، نمازخانه^۲ و عبادتگاه کوچکی در محل ملاقات‌های فاطیما در این مکان ساخته شد. در ۱۳ اکتبر ۱۹۲۱ اولین مراسم مذهبی عمومی در محل گوا دا ایریا جشن گرفته شد. ۱۹۴۸ گروهی از زائران برای ملاقات با خانواده لوسیا و ژاسینتا و فرانسیسکو به فاطیما آمدند. در تاریخ ۱۳ مه ۲۰۱۷ پاپ فرانسیس^۳ رهبر کاتولیک‌های جهان به زیارتگاه فاطیما در پرتغال سفر کرد تا در مراسمی ژاسینتا و فرانسیسکو را به عنوان قدیس معرفی کند. صدها هزار زائر از سراسر جهان در این زیارتگاه مقدس مسیحیان کاتولیک حضور یافتند (شبکه تلویزیونی کلمه ابدی^۴، ۲۰۱۶). امروزه در این مکان کلیسای مدرنی ساخته شده و جمعیت زیادی از زائران از کشورهای مختلف در مراسم مربوط به بانوی تسبیح که در ماه مه برگزار می‌شود شرکت می‌کنند. چهار مسیر معمول زائران — راه تاگوس^۵، راه شمالی^۶، راه نازاره^۷ و کارملیته^۸ — مشخص شده و فاطیما را به نقاط مختلف پرتغال وصل می‌کنند (مسیر ایمان^۹، ۲۰۲۰/۱۲/۱۳).

کامینو دِ سانتیاگو

سانتیاگو دِ کومپوستلا در استان لا کورونیا^{۱۰}ی اسپانیا یکی از مکان‌های مقدس مسیحیان پس از رم و بیت‌المقدس است. کشف پیکر یعقوب بزرگ (یعقوب پسر زبدی)^{۱۱} در قرن نهم میلادی و ساخت کلیسای جامع، این منطقه را به مکان مهم زیارتی برای مسیحیان تبدیل کرد. یعقوب بزرگ یکی از دوازده حواریون حضرت عیسی مسیح است. وی از برگزیدگان عیسی مسیح بود که به تبلیغ انجیل در رم و کنعان پرداخت و نزدیک به چهل سال مبلغ دین

^۱ [United States] Centers for Disease Control and Prevention

^۲ chapel

^۳ Pope Francis (Jorge Mario Bergoglio 1936—)

^۴ EWTN Global Catholic Network [EWTN = Eternal Word Television Network =

[شبکه تلویزیونی کلمه ابدی]

^۵ Tagus Way

^۶ Northern Way

^۷ Nazaré Way

^۸ Carmelite Route

^۹ pathsofffaith

^{۱۰} La Coruña

^{۱۱} Saint James the Greater (James, son of Zebedee)

مسیحیت در اسپانیا بود. پس از آن به اورشلیم آمد و در آنجا هرود^۱ پادشاه سر از تنش جدا کرد و او را به قتل رساند. بعد از شهادت او مریدانش پیکر او را به سانتیاگو د کومپوستلا آوردند و در آنجا دفن کردند. نام این منطقه به مرور به کومپوستلا تغییر یافت و به دلیل وجود زیارتگاه و مدفن یعقوب بزرگ، سانتیاگو د کومپوستلا یعنی کومپوستلای مقدس نام گرفته است. یعقوب پسر زبدي اولین حواری کشته شده در راه مسیحیت بوده است. سفر در راه یعقوب بزرگ از آن زمان جزء اعتقادات مسیحیان و از آیین‌های مذهبی آنهاست. در مسیر این آیین زیارتی، شبکه گسترده‌ای از راه‌ها وجود دارد که به شهری در شمال اسپانیا به نام سانتیاگو د کومپوستلا می‌رسد (بروس^۲، ۱۹۶۴: ۲۵۱).

همه ساله در ۲۵ ژوئیه جشنی به افتخار رسول سانتیاگو، یعقوب بزرگ، حامی اسپانیا، به دلیل نقش وی در پیروزی و تبشیر در سانتیاگو د کومپوستلا برگزار می‌شود. زمانی که ۲۵ ژوئیه مصادف با یکشنبه باشد، سال مقدس^۳ اعلام می‌شود. آخرین سال مقدس در سال ۲۰۱۰ بود و دوره بعدی در سال ۲۰۲۱ خواهد بود. حضور زائران در سال ۲۰۱۷ به میزان ۳۰۱۰۳۶ زائر از سراسر جهان رسید. جمعیت زائران در آخرین سال مقدس (۲۰۱۰) برابر با ۱۳۵۲۷۲ نفر بوده است (تی تراول، ۲۰۲۰). تعداد زائران در سال ۲۰۱۸ برابر با ۳۲۷۳۷۸ نفر بوده است.

پیاده‌روی اربعین (کربلا - عراق)

هرساله مسلمانان، به‌ویژه شیعیان، بزرگداشت شهادت امام حسین (ع) در روز دهم محرم (عاشورا) را با برپایی آیین‌های عزاداری در نقاط گوناگون برپا می‌دارند. این عزاداری به طور خاص و با مراسم مفصل‌تر در ده روز اول ماه محرم برگزار می‌شود، و البته مراسم از یازده محرم تا پایان صفر با تفصیل کمتر ادامه دارد، و مساجد و تکیه‌ها و حسینیه‌ها در کل دو ماه محرم و صفر سیاهپوش هستند. برای میلیون‌ها شیعه، این عزاداری با زیارت کربلا در عراق به اوج خود می‌رسد. پس از شهادت امام حسین (ع)، مدفن و حرم او مکانی شد که عاشقان و دلباختگان به اهل بیت پیامبر اسلام (ص) را به خود جلب کرد. از حرم در کربلا، در فاصله هشتاد کیلومتری، نجف قرار دارد، یعنی محل دفن و حرم امام علی (ع) پدر امام حسین (ع). با گذشت سال‌ها پس از شهادت امام حسین (ع)، زیارتگاه او تخریب شد، و سپس بازسازی شد و گسترش یافت. متوکل، خلیفه‌ای از خاندان عباسی، از اینکه این آیین‌ها شور و حرارت ضد رژیم را ملتهب کند، ترسید. وی مقبره را در سال ۸۵۰ قمری تخریب و زیارت کربلا را

^۱ Herod

^۲ Frederick Fyvie Bruce (1910—1990)

^۳ Holy Year

ممنوع کرد. اما کربلا و نجف مجدداً در قرن دهم هجری قمری / شانزدهم میلادی با تأسیس حکومت شیعی در ایران، به سلطنت شاه اسماعیل اول، اهمیت یافتند. از آن پس، شهرهای مقدس عراق تعداد بیشتری از زائران را به خود جلب کردند.

هرچند زیارت کربلا و نجف در طول سال و به‌ویژه ایام محرم و نزدیک به عاشورا اهمیت زیادی دارد، اما در این میان، زیارت کربلا در اربعین، برای شیعیان اهمیتی ویژه داشته است. در مورد مبنای تاریخی روز اربعین و سنت زیارت کربلا در آن روز، اختلاف نظرهایی وجود دارد. طبق یک قول معروف روز اربعین روزی است که خانواده حسین بن علی علیه‌السلام پس از دوران اسارت در شام در مسیر بازگشت به مدینه برای زیارت قبور شهدای عاشورا به‌ویژه حسین و برادرش ابوالفضل‌العباس به کربلا می‌آیند و در آنجا با جابر بن عبدالله انصاری که از اصحاب پیامبر اسلام بود ملاقات کردند. این ملاقات به واسطه زیارت قبر امام حسین علیه‌السلام که در روز اربعین واقع شده مبنای پیاده‌روی زیارتی به سوی کربلا در روز اربعین است. بر این اساس، از همان آغاز و به‌ویژه پس از دورانی که نجف به مرکز آموزش‌های حوزوی در جهان تشیع بدل شد، سالانه تعدادی زیادی از زائران به تبعیت از روحانیان و بزرگانی که مسیر نجف به کربلا را پیاده طی می‌کردند، در روزهای منتهی به اربعین، با پای پیاده به سوی کربلا و حرم حسین بن علی (ع) و ابوالفضل‌العباس (ع) حرکت می‌کنند.

تحت رژیم استبدادی بعث عراق، از اوایل دهه ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۳ میلادی، زیارت شیعیان از حرم‌های شریف نجف و کربلا و بلکه کل حرم‌های شیعه در عراق، کنترل و محدود می‌شد. صدام حسین مانند بسیاری از حاکمان قبلی می‌ترسید که این آیین‌ها برای تحریک شورش علیه رژیم وی مورد استفاده قرار گیرد و این زیارت به اعتراض تبدیل شود (سانتو^۱، ۲۰۲۰). هنگامی که صدام توسط نیروهای تحت رهبری ایالات متحده در سال ۲۰۰۳ سرنگون شد، زیارت دوباره شکوفا شد. در این میان، زیارت کربلا و به طور خاص زیارت کربلا در ایام اربعین به طور چشمگیری احیا شد و اوج گرفت و رشد یافت.

در سال ۲۰۰۴، بیش از ۲ میلیون زائر به سمت کربلا پیاده‌روی کردند و بیشترین مسیر از نجف به کربلا بود. از آن زمان تا کنون، زیارت کربلا حتی از حج که جمعیت زائران آن سالانه به ۲ تا ۳ میلیون نفر می‌رسد، پیشی گرفت. در سال ۲۰۱۴ گزارش شد که ۱۷ میلیون نفر پیاده‌روی تا کربلا را به اتمام رسانده‌اند. سال ۲۰۱۶ تعداد زائران به ۲۲ میلیون نفر رسید

^۱ Szanto

(سانتو^۱، ۲۰۲۰). این جمعیت در آخرین سال برپایی آن پیش از دوران همه‌گیری کرونا حدود ۲۳ میلیون زائر بود (ستاد مرکزی اربعین، ۱۳۹۹).

یافته‌های پژوهش: نحوه مواجهه پیاده‌روی‌های زیارتی با شرایط کرونایی پیاده‌روی گوادالوپ (مکزیک)

با شروع همه‌گیری کرونا، اعلام شد که آیین زیارتی گوادالوپ در باسیلیکای مشهور آن، امسال^۲ برگزار نمی‌شود. این تصمیم توسط دولت مکزیکو سیتی و کلیسای کاتولیک به مردم اطلاع داده شد، و خواستار پیگیری جشن آنلاین بر اساس شرایط بهداشتی در این کشور شدند. ۱۲ دسامبر، روز گوادالوپ، بزرگ‌ترین جشن مذهبی در مکزیک است که میلیون‌ها نفر به زیارت می‌روند. برخی از آنها از مکان‌های بسیار دور و حتی از خارج از کشور، به طور عمده از آمریکای لاتین، به زیارت می‌آیند.

پیش از ایام زیارت و مراسم سالانه در باسیلیکا گوادالوپ، در ژوئیه سال ۲۰۲۰ در باسیلیکا گوادالوپ زائران صف‌هایی را با رعایت فاصله اجتماعی تشکیل می‌دادند تا بتوانند تک‌تک وارد باسیلیکا شوند و زیارت کنند. این در حالی بود که بیشتر ایالات مکزیک در سطح رنگ قرمز باقی‌مانده بودند، اما، برخی از فعالیت‌های غیرضروری توسط دولت مجاز اعلام شد. با این حال، شرایط برای ایام مراسم سالانه در دسامبر — با توجه به پیش‌بینی حضور انبوه زائران — کاملاً متفاوت بود. در نتیجه، همه، از مقامات دولتی تا کلیسای کاتولیک، به‌ناگزیر مراسم عمومی سالانه را تعطیل و آن را به یک نوع حضور مجازی و تماشای تصویر بانوی گوادالوپ از صفحه مانیتورها و تلویزیون‌ها موکول کردند (گتی‌ایمیجز^۳، ۲۰۲۰/۱۲/۲۵).

دولت مکزیکو سیتی و کلیسای کاتولیک اعلام کردند باسیلیکا گوادالوپ در هفته دوم دسامبر در طول مراسم ویرجین بسته خواهد شد تا از ازدحام جمعیت جلوگیری کند. این معبد در بخش شمالی پایتخت واقع شده و به طور معمول هرساله یکی از پربازدیدترین زیارتگاه‌ها در جهان بوده است. در بیانیه مشترکی که به مقامات مدنی و کلیسایی اطلاع داده شده، این طور آمده است: «به دلیل شرایط بهداشتی که در کشور به دلیل کووید-۱۹ تجربه می‌کنیم ... ما تصمیم گرفتیم که به شکل متفاوت کلیسای ملی گوادالوپ از ۱۰ تا ۱۳ دسامبر بسته باقی بماند.» در این پیام از مؤمنان خواسته شده است تا ۴۸۹مین سالگرد ظهور ویرجین را، این بار

^۱ Szanto

^۲ یعنی سال ۲۰۲۰. در سال ۲۰۱۹ مراسم برگزار شده بود و حدود ده میلیون نفر شرکت کرده بودند.

^۳ gettyimages

در خانه‌های خود یا در معابد شهر خود جشن بگیرند و اقدامات ایمنی و پیشگیرانه را با زیارت از راه دور، رعایت کنند.

پیش از این، کلیسای کاتولیک گزارش داده بود جشن‌ها در معبد ماریان لغو شده و ورود به صورت کنترل‌شده و محدود مجاز است. اما پس از ارزیابی مقامات محلی تصمیم گرفته شد که این آیین مهم زیارتی در سال ۲۰۲۰ تعطیل شود. در این بیانیه اشاره شده است که سال ۲۰۲۰ «یکی از سخت‌ترین سال‌های تاریخ بوده و این قابل درک است که میلیون‌ها نفر مایل به سفر زیارتی، در جست‌وجوی آسایش در برابر اضطراب و ناامیدی و درماندگی ناشی از همه‌گیری کرونا هستند». اما در عین حال مقامات محلی اضافه کردند: «تأکید بر این نکته مهم است که شرایط بهداشتی که کشور به دلیل همه‌گیری کرونا تجربه می‌کند، به ما اجازه نمی‌دهد که در این مناسبت برای باکره گوادالوپ در زیارتگاه او جشن بگیریم» (دویچه‌وله^۱، ۲۰۲۰/۱۱/۲۳).

تنها کاری که زائران می‌توانند انجام دهند، عبور از مقابل تصویر بانوی گوادالوپ است و کسی اجازه ندارد در رواق داخلی یا فضای اطراف باسیلیکا بماند. عالیجناب^۲ سالوادور مارتینس آویلا^۳، کشیش حرم مقدس گوادالوپ، در بیانیه مطبوعاتی، از زائران خواست برای جلوگیری از ازدحام جمعیت، در ماه نوامبر یا ژانویه ۲۰۲۱ از باسیلیکا دیدن کنند. باسیلیکا در ۲۰ ژوئیه ۲۰۲۱، درهای خود را دوباره باز می‌کند. بنابراین مقامات محلی دولتی و کلیسای کاتولیک از اسقف‌های کشور نیز خواستند که در صورت امکان یا در خانه‌هایشان یا با اهالی محل و از فاصله دور از باسیلیکای گوادالوپ، این آیین سالانه را جشن بگیرند. سالوادور مارتینس علاقه‌مندان و مشتاقان این آیین را دعوت کرد تا این کار را از طریق رسانه‌های جمعی یا از طریق ابزارهای دیجیتالی اینترنتی انجام دهند تا در آینده با کم شدن شدت همه‌گیری کرونا، باسیلیکای گوادالوپ با ۵ درصد ظرفیت و با این اقدامات بهداشتی پیشگیرانه بتواند درهای خود را بر روی زائران باز کند (اینفوآب^۴، ۲۰۲۱/۰۱/۱۳).

^۱ dw

^۲ Monsignor

^۳ Salvador Martínez Ávila

^۴ infobae

به این ترتیب، در سال جاری کاتولیک‌های مشتاق زیارت گوادلوپ از طریق تلویزیون و اینترنت برنامه‌های باسیلیکا را دنبال کردند (آنیمال‌پولیتیکو^۱، ۲۰۲۱/۰۱/۱۴). در واقع سیاست و تصمیم جاری برای آیین سالانه گوادلوپ، عدم برگزاری مراسم حضوری در باسیلیکا، و حداکثر، برگزاری اجتماعی به یاد آن، در محلات و نواحی محل فعالیت اسقف‌ها بود تا به این ترتیب از ازدحام جمعیت پرهیز شود (ویدانووادیکیتال^۲، ۲۰۲۱/۰۱/۲۱).

امسال به دلیل همه‌گیری کرونا، سالوادور مارتینس کشیش باسیلیکای گوادلوپ از کشیش‌نشین‌ها و عبادت‌کنندگان دعوت کرد تا در ماه نوامبر به کلیسای جامع بیابند و شمع‌ها و گل‌هایی را که می‌خواهند به مریم مقدس تقدیم کنند، تحویل دهند تا در روزهای ۱۱ تا ۱۲ دسامبر که زمان برپایی مراسم سالانه بوده، توسط مقامات کلیسای گوادلوپ تقدیم به حرم و مقام بانوی گوادلوپ شود. وی گفت: «از این طریق، ما مشارکت می‌کنیم و از خطرات هم جلوگیری می‌کنیم». وی همچنین از شهروندان دعوت کرد تا نیایش لاس مانیانیتاس^۳ را که مؤمنان همه‌ساله در شب ۱۱ تا ۱۲ دسامبر در محل باسیلیکا برای بانوی گوادلوپ می‌خوانند،

^۱ animalpolitico

^۲ Vidanuevadigital

در اسپانیایی حرف g در موقعیتی که در این کلمه است «خ» تلفظ می‌شود

^۳ - Las Mañanitas

این بار در خانه‌ها یا محراب‌های خیابانی، در محله‌های سراسر کشور و بدون رفتن به باسیلیکا بخوانند (لوس آنجلس تایمز^۱، ۲۵/۱۰/۲۰۲۰).

نقض محدودیت‌ها، به اشتیاق زیارت

با وجود تأکید مقامات باسیلیکا گوادالوپ باز هم زائران بسیاری با در دست داشتن نمادها در حالی که ماسک داشتند در محوطه باسیلیکا حاضر شدند. آنها یکی از اهداف خود را دعا برای مقابله با کرونا می‌دانستند. بیشتر افراد در بیرون از باسیلیکا با هم در تعامل بودند. به همین دلیل اقدامات امنیتی برای کنترل ورود زائران انجام می‌شد.

فروشنده‌گان نمادهای گوادالوپ در اطراف باسیلیکا همچنان فعالیت می‌کردند، چراکه مردم مکزیکی از تصاویر و نماد مذهبی به عنوان محافظ در برابر ویروس کرونا استفاده می‌کنند. بسیاری نیز برای پایان کرونا به باسیلیکا می‌روند و نماز می‌خوانند.

^۱ Los Angeles Times

فاطمیما

فاطمیما اجتماع بزرگ زیارتی است که سالانه میلیون‌ها زائر از کشورهای مختلف جهان را گرد هم می‌آورد. اما در سال ۲۰۲۰ این اجتماع میلیونی به دلیل همه‌گیری کرونا، تعطیل شد. نکته جالب توجه این‌که دو نفر از سه کودکی که تجربه ویژه ملاقات با حضرت مریم را پیدا کردند، و مبدأ پیاده‌روی زیارتی فاطمیما شدند، خود به دلیل آخرین همه‌گیری بزرگ جهان پیش از کرونا، یعنی آنفولانزای اسپانیایی، از دنیا رفتند.

در سال گذشته (۲۰۱۹)، جمعیتی برابر با ۶,۳ میلیون زائر و جهانگرد از زیارتگاه فاطمیما واقع در ۱۳۰ کیلومتری شمال لیسبون^۱ (پرتغالی: لیزبوا) دیدن کردند. اما در سال ۲۰۲۰ زائرانی با تعدادی به مراتب کمتر، و با توجه به توافق همگانی در استفاده از لباس و ماسک محافظتی در جهت پیشگیری از کرونا، به صورتی متفاوت در زیارت مقدس فاطمیما در پرتغال شرکت کردند.

برای رعایت محدودیت‌ها و جلوگیری از شیوع ویروس کرونا، حداکثر حضور ۶۰۰۰ نفر در حرم مجاز بود. حدود ۴۰۰۰ زائر در حرم جمع شدند. آنها در فواصل منظم در امتداد خطوط دایره‌ای شکل که در کف زمین مشخص شده، مستقر شدند. تنها در گروه‌های کوچک سه‌نفره در هوای آزاد و فضایی که به طور معمول ۳۰۰۰۰۰ بازدیدکننده می‌توانند از آن بازدید کنند، این جمعیت حداکثر شش هزار نفری امکان حضور داشتند.

^۱ Lisbon

^۲ Lisboa

با برداشتن الزامات بهداشتی که در بهار تحمیل شده بود، زائران به صورت دسته‌جمعی در سپتامبر به زیارت رفتند، که این مسئله رعایت فاصله اجتماعی را غیرممکن کرد و مسئولان زیارتگاه را مجبور به بستن درها کرد.

ریکاردو کونیا^۱، پرتغالی ۲۷ ساله، یکی از زائرانی است که در این سال به زیارت فاطیما رفته است. او می‌گوید: «این یکی از دردسرسازترین موقعیت‌ها برای زیارت در فضای قرنطینه است. اما شرایط را برای تأمین سلامت و امنیت زائران از ویروس فراهم می‌آورد» (یورونیوز^۲، ۲۰۲۰/۱۰/۱۳).

جشن کاتولیک برای صد و دومین سالگرد ظهور مریم مقدس فاطیما بر سه کودک چوپان، این بار بدون حضور زائران در حرم مقدس پرتغال برگزار شد. این اولین بار در قرن است که با اقدامات محافظتی و برای مهار همه‌گیری کرونا، باسیلیکا از ورود مردم و دسترسی عمومی جلوگیری می‌کند. مدیریت حرم فاطیما تصمیم گرفت این بزرگداشت را بدون مؤمنان جشن

^۱ - Ricardo Cunha

^۲ - euronews

بگیرد. کلیسا فراخوان داد مردم در خانه شمع روشن کند و از طریق نرم‌افزار اینترنتی تلماتیک^۱ مراسم مذهبی حرم را دنبال کنند و زیارت با حضور قلب و از راه دور را انجام بدهند. در شب ۱۲ ماه مه و صبح روز ۱۳ مه، این مراسم صد و سومین سالگرد روزی بود که سه کودک چوپان بی‌سواد در سال ۱۹۱۷ گزارش دادند جلوه‌ای از مریم مقدس را مشاهده کرده‌اند. اما امسال مقامات دولتی از مردم خواستند که به دلیل شیوع ویروس کرونا به این سفر زیارتی نروند. پلیس حلقه امنیتی ایجاد و مسیرهای منتهی به حرم را محاصره کرد. با توجه به پیشرفت همه‌گیری در لیسبون، دولت پرتغال با دولت اسپانیا توافق کرد که بسته شدن مرزهای دو کشور و همچنین کنترل‌های اعمال شده از ۱۷ مارس را تا ۱۵ ژوئن تمدید کند (گزارش خبرگزاری ای‌اف‌ای^۲ و تلام^۳، ۲۰۲۰/۰۵/۱۳). با این شرایط، برنامه این سفر زیارتی غیرمعمول در ماه مه ۲۰۲۰ از محل نمازخانه ظهور^۴ (موقعیت تجلی بانوی مقدس بر سه کودک چوپان در ۱۹۱۷)، با پخش زنده از سایت www.fatima.pt آغاز شد. در نتیجه برای اولین بار در تاریخ، آیین‌های فاطیما در ۱۲ و ۱۳ ماه مه بدون حضور زائران در فضاهای زیارتی کلیسا برگزار شد. رئیس حرم فاطیما در پیامی خطاب به همه زائران که در آن از آنها خواست در خانه بمانند، گفت: «این لحظه‌ای دردناک است که برای استقبال از زائران محدودیت وجود دارد، و عدم امکان استقبال از زائران موجب ناراحتی شدید است. اما این تصمیم به دلیل مسئولیتی که در مورد سلامت و رفاه زائران وجود دارد اجرایی می‌شود.» وی تأکید کرد: «تخاذ این تصمیم دردناک اکنون به معنای تلاش برای ایجاد شرایط مناسب است تا بتوانیم در اسرع وقت سفرهای زیارتی خود را از سر بگیریم ... ما نمی‌توانیم شاهد حضور مادی و جسمانی شما باشیم، اما دوست داریم بتوانیم به شما پشتگرم باشیم. از آنجا که این فقط سفر زیارتی با پا نیست، بلکه با قلب است، به شما پیشنهاد می‌کنیم زیارت را از طریق قلب انجام دهید که در آن مسیر زیارت، مادی نیست، بلکه درونی [و از عمق جان] است.» پدر کارلوس کابسینیاس^۵ در ادامه گفت: «زائران نور، در شب ۱۲ ماه مه، از ساعت ۲۱:۳۰ در پنجره‌های خانه‌های خود، شمع روشن می‌کنند، بنابراین یکی از نمادین‌ترین آیین‌های فاطیما انجام می‌شود ... در ماه مه، حرم فاطیما به اندازه جهان است. ما مانند مهمانی، اولین

^۱ - telematik

^۲ EFE

^۳ - télam

^۴ - Chapel of the Apparitions

^۵ Carlos Cabecinhas

حضور بانوی ما در این مکان، جایی که او آمده بود تا پیام امید را بدهد، جشن خواهیم گرفت، در زمانی که با این همه بدبختی همراه شدیم. دل‌سرد نشوید. فاطیما! هرگز ترکت نخواهیم کرد.» (فاتیمادات‌پی‌تی^۱، ۲۰۲۰/۰۵/۱۱)

جشن‌های ۱۲ و ۱۳ مه در نمازخانه ظهور برگزار می‌شد، که به دلیل مقررات بهداشتی تعریف‌شده توسط دولت در متن اعلامیه هشدار عمومی، همراه با کنفرانس اسقفی پرتغال بسته شد و مانع جشن‌های مذهبی با حضور مؤمنان است. با این حال، زائران فاطیما می‌توانند مراسم و جشن‌ها را از طریق رسانه‌های ارتباطی اجتماعی و دیجیتال، یعنی در کانال YouTube حرم به آدرس www.fatima.pt یا در فیس‌بوک حرم دنبال کنند.

این جشن‌ها، بدون حضور فیزیکی زائران و فقط با حضور افرادی که مستقیماً در لحظات مختلف جشن درگیر هستند، از روز دوازدهم ماه مه، ساعت ۲۱:۳۰، در نمازخانه ظهور آغاز شد. سپس دعای تسبیح و موکب^۲ شمع (موکبی که هر ساله زائران در آن شمع روشن می‌کنند) و پس از آن برنامه کوتاه‌تری به نام محراب دل یا نماز^۳ انجام می‌شود. در آنجا، «جشن کلام» برگزار می‌شود، و پس از آن تصویر بانوی مقدس به نمازخانه ظهور برمی‌گردد. این مراسم تا روز بعد یعنی سیزدهم مه، تا پیش از ظهر نیز ادامه پیدا می‌کند.

^۱ fatima.pt

^۲ - procession

^۳ - recinto

تصمیم مدیریت حرم به دلیل شرایط همه‌گیری کرونا که کشور پرتغال و کل جهان از آن عبور می‌کنند، گرفته شد، و در ۶ آوریل در پیام ویدئویی از اسقف منطقه لیریا - فاطیما^۱، کاردینال آنتونیو مارتو^۲، ابلاغ شد.

وی تأکید کرد: اتخاذ این تصمیم دردناک اکنون به معنای تلاش برای ایجاد شرایطی است تا بتوانیم در اسرع وقت سفرهای زیارتی خود را از سر بگیریم. برای جبران این عدم امکان حضور، زائران می‌توانستند مراسم نماز را هر روز بر روی وبسایت به آدرس www.fatima.pt مشاهده و در آن به صورت مجازی مشارکت کنند. این مراسم در شبکه‌های اجتماعی حرم، از ظهر دوشنبه ۱۱ ماه مه شروع می‌شد و هر روز تا ۱۳ مه ادامه می‌یافت.

او در این پیام این طور ادامه داد که: «من می‌خواهم به همه خوشامد بگویم. همه کسانی که عادت داشتند هر سال زائران فاطیما باشند. ما در یک دعای مشترک متحد خواهیم شد. من هم به همه کسانی که می‌خواستند اینجا در این سال در حرم باشند خوشامد می‌گویم: ما برای همه شما دعا می‌کنیم.»

پیام با توسل به پایان رسید: «اجازه دهید ما از بانوی قلب معصوم - بانوی تسبیح - همچنین درخواست شفاعت چوپانان مقدس برای ما و برای همه بشر داشته باشیم. ما می‌توانیم به زودی دوباره باسلیکا را ملاقات کنیم تا ایمان خود را با شادی جشن بگیریم و با هم دعا کنیم.» جشن‌ها با حضور فیزیکی زائران در گوا دا ایریا و در کلیه کلیساهای پرتغال در تاریخ ۳۰ مه از سر گرفته شده است. در آن زمان حرم فاطیما فعالیت خود را با بازگشایی مکان‌های عبادت برای ملاقات و نماز، از سر گرفته است. اما بدون جشن و آیین جامع و بدون حضور فیزیکی زائران در همان فضا انجام شده است.

تا زمان بازگشایی حرم، برای دسترسی به فضاهای حرم فاطیما برای بازدید زائران، مدیریت حرم بر اتخاذ مجموعه‌ای از اقدامات پیشگیری و کاهش خطر سرایت، هم برای کارمندان و هم برای زائران، که باید کاملاً رعایت شود، مانند استفاده از ماسک در فضاهای بسته، شستن مداوم دست‌ها، حفظ فاصله فیزیکی، و نظارت بر فضاهای بسته حرم مقدس مانند کلیساهای و نمازخانه‌ها و قسمت‌های تجاری تأکید کرده است. در ضمن، بین ساعت ۱۲ شب تا ساعت ۱۳ ظهر، زائران نمی‌توانند به هیچ منطقه‌ای از حریم مقدس دسترسی داشته باشند.

در نتیجه مراسم مجازی نیایش‌ها در مراسم تسبیح به زبان‌های پرتغالی، اسپانیایی، انگلیسی، و لهستانی خوانده شد^۱ و همه اسقف‌های پرتغالی و اسپانیایی به‌ویژه در ادای تسبیح

^۱ - Leiria-Fátima

^۲ António Marto (António Augusto dos Santos Marto)

برای اهداف خیر در همه جهان هم‌دل و متحد شدند. گرچه تقدیس برای دو کشور اسپانیا و پرتغال در شبه جزیره ایبری تدارک دیده شده بود، اما ۲۲ کنفرانس اسقفی دیگر از تمام قاره‌ها و همچنین بسیاری از مؤمنان از سراسر جهان به مراسم و دعای فاطیما که به صورت زنده از کانال‌های تلویزیونی و بسترهای اینترنتی گوناگونی پخش می‌شد، پیوستند. کانال یوتیوب^۱ حرم فاطیما توسط ۴۹ هزار مشترک به صورت زنده و دائمی دنبال می‌شد. قسمت‌های تجاری زیارتگاه فاطیما از ۱۴ مارس گذشته بسته شده، اما خدمات فروش آنلاین همچنان در دسترس است. زائران همچنان می‌توانند محصولات رسمی حرم فاطیما را از طریق www.store.fatima.pt خریداری کنند. از میان این محصولات می‌توان به تسبیح رسمی حرم یا مجسمه رسمی سنت ژاسینتا مارتو اشاره کرد که به مناسبت صدمین سالگرد مرگ او در فوریه گذشته، به فروش می‌رسد (www.fatima.pt، ۱۱/۰۵/۲۰۲۰).

کامینو دِ سانتیاگو

آیین زیارتی کامینو دِ سانتیاگو، به دلیل ویژگی‌هایی که در فضای باز و طبیعت دارد، تجربه‌ای کم‌خطر در مواجهه با ویروس کرونا به شمار می‌رفت. پروتکل‌ها و توصیه‌های تهیه‌شده توسط دولت و همچنین انجمن‌ها و مراکز اقامتی، استانداردهایی را تعیین کردند تا همه بدانند چگونه باید عمل کنند.

^۱ - به دلیل حضور قابل توجه زائران لهستانی، بخشی از مراسم به زبان لهستانی نیز اجرا می‌شود.

^۲ - YouTube

برای تدارک و آماده‌سازی قبل از زیارت سانتیاگو، زائران برخی تمهیدات را رعایت کرده‌اند. به دلیل بهداشت از ظرفیت خوابگاه کاسته شده است. علاوه بر این، در حال حاضر وظایف آماده‌سازی فضاها برای سالمندان و تمیز کردن معمول، نیاز به ضد عفونی و هوادهی بسیار دقیق دارد.

در مسیر پیاده‌روی استفاده از ماسک و همچنین فاصله ایمنی، اجباری خواهد بود. علاوه بر این، ظرفیت داخل محراب کلیسای جامع، محدود به ۷۵ نفر شده است. مراسم تشییع نمادین پیکر مریم مقدس، ساعت ۱۲:۰۰ در نمازخانه مرکز استقبال زائران در روال کارتاس^۱ برگزار می‌شود. تا زمانی که جمعیت از ۲۰۰ نفر بیشتر نباشد، امکان بازدید و حضور در کلیسای جامع از ساعت ۹:۰۰ تا ۱۹:۰۰ وجود دارد.

علاوه بر این، کارکنان نظافت مجموعه حرم و محل اسکان زائران، آموزش‌هایی در زمینه پیش‌گیری از گسترش عفونت‌ها می‌گذارند و برای هر بار تمیز کردن، از دستکش یکبار مصرف و پیش‌بند و کلاه و همچنین ماسک و محافظ صورت استفاده می‌کنند. از محصولات ضد عفونی‌کننده مناسب استفاده می‌شود و اتاق‌های اسکان زائران کاملاً تهویه می‌شوند. ضد عفونی عمیق انجام خواهد شد و به تمام سطوح و اشیای موجود در اتاق مواد ضد عفونی‌کننده می‌زنند.

^۱ - Rúa Carretas

برای تمیز کردن سطوح نرم (مبل، پرده، فرش، ...) از بخار استفاده می‌شود و منسوجات در ماشین لباس‌شویی‌های صنعتی با دمای بالاتر از ۶۵ درجه سانتی‌گراد شست‌وشو می‌شوند. در تمام حمام‌ها ژل‌ها و ضد عفونی‌کننده‌های الکلی در دسترس است. ورود و خروج بدون تماس مستقیم تسهیل می‌شود. در فضاهای مشترک، مقررات مربوط به پاکیزگی و ظرفیت و فاصله اجتماعی مشخص شده توسط مقامات، رعایت می‌شود. نامه‌ها و اطلاعات منتقل شده که توسط مسئولان محل اقامت به مشتری داده می‌شود، همیشه در قالب دیجیتال به مشتری ارائه می‌شود (ویاخس کامینو د سانتیاگو^۱، ۲۰۲۰/۱۲/۱۵).

بسته شدن محیط گالیسیا^۲

از روز ۴ دسامبر و تا نیمه‌شب ۹ دسامبر ۲۰۲۰، محیط گالیسیا بسته بود و هیچ کس به دلایل ناموجه نمی‌توانست وارد آن شود. به دلیل همه‌گیری کرونا، به طور محدود امکان ورود به سانتیاگو و خروج از آن وجود دارد و هتل‌ها با برخی محدودیت‌ها فعالیت خود را با ظرفیت ۵۰٪ در داخل بارها و رستوران‌ها و ۷۵٪ در تراس از سر گرفته‌اند. مقامات بهداشتی همچنین جلسات حداکثر ۶ نفر را که با هم زندگی نمی‌کنند، مجاز اعلام کردند.

همچنین محدودیت‌های تردد در شهر سانتیاگو وضع شد که مگر به دلایل ضروری کار یا تحصیل یا مسائل بهداشتی، مانع از ورود هر شخص به شهر یا خروج از آن شدند. فدراسیون انجمن‌های دوستان کامینو د سانتیاگو به زائران توصیه کرده است برنامه‌های سفر به سانتیاگو را به تعویق بیندازند. به موازات این، فدراسیون از طریق وبسایت خود کمپین اطلاعاتی در مورد وضعیت همه‌گیری ویروس کرونا در کامینو راه‌اندازی کرده است. در سال ۲۰۲۰ فقط ۵۰٪ مکان‌های ارائه‌شده در سال‌های دیگر در دسترس خواهند بود. آنها با مقررات ایمنی و بهداشتی سازگار شده‌اند. زائران می‌توانند از روز قبل تا ساعت ۱۳:۰۰ تخت خواب خود را رزرو کنند. از آن زمان به بعد، اگر مکان‌های رایگان وجود داشته باشد، آنها برای زائرانی که بدون رزرو هتل می‌رسند در دسترس بوده‌اند. مراسم تشییع جنازه نمادین یعقوب بزرگ برای زائران، منحصراً در نمازخانه مرکز پذیرایی زائران برگزار شده است. معمولاً زائران بعد از زیارت، اعتبارنامه زیارت و گواهی حضور در آیین زیارتی کامینو د کامپوستلا دریافت می‌کنند. مسئله و دغدغه مهم که ذهن مردم و مسئولان سانتیاگو را درگیر کرده، مراسم سال ۲۰۲۱ است. چراکه پس از ۱۱ سال، در سال ۲۰۲۱ مراسم سال مقدس یا

^۱ Viajes Camino de Santiago

^۲ - Galicia (کلیسای جامع)

همان خاکوبئو^۱ برپا می‌شود. از این رو، سال ۲۰۲۱ سال بسیار مهمی برای کامینو دِ سانتیاگو خواهد بود. آیا تا زمان برگزاری مراسم سال آینده، یعنی دسامبر ۲۰۲۱، همه‌گیری ویروس کرونا از جهان و اسپانیا رخت بسته است یا خیر؟

طبق برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده، آستان مقدس کلیسای جامع سانتیاگو در تاریخ ۳۱ دسامبر برای هزاران زائر برای کسب رضایت عمومی باز می‌شود. صداهای زیادی وجود دارد که درخواست کرده‌اند سال مبارک مقدس تا سال ۲۰۲۲ تمدید شود، اگرچه در حال حاضر، پاپ — که صلاحیت صدور مجوز را دارد — در این مورد صحبت نکرده است.

برگزاری مراسم سانتیاگو در سال مقدس برای مسیحیان و زائران کاتولیک تا جایی اهمیت دارد که از اکنون و دوازده ماه پیش از آن، تمهیدات و اقدامات مختلف برای برگزاری هرچه بهتر آن، حتی در صورت تداوم همه‌گیری کرونا، آغاز شده است. مهم‌تر از همه اینکه به مردم توصیه می‌کنند برای از دست ندادن فرصت مراسم بزرگ سال مقدس، از هم‌اکنون باید اقدامات احتیاط‌آمیز ادامه یابد و به اقدامات بهداشتی که در همهٔ زمان‌ها برقرار است احترام گذاشته شود. از جمله اقدامات برای مراسم سال آتی، که همراه با دغدغه‌های بهداشتی و پیش‌گیرانه بوده، این است که کلیسای جامع سانتیاگو اعلام کرده «اعتبارنامهٔ دیجیتال زائر» به بهره‌برداری می‌رسد. این گواهی‌نامهٔ آنلاین با گواهی‌نامهٔ سنتی هم‌زیستی خواهد کرد و به فرد زائر امکان می‌دهد مهرهای لازم برای به دست آوردن کامپوستلا را از طریق کُد پاسخ سریع^۲ جمع‌آوری کند (ال کامینو کون کورئوس^۳، ۲۰۲/۱۲/۱۳).

تمهیدات و اقدامات عملی در مقابل همه‌گیری کرونا

شورای مدیریت حرم کامینو موسوم به خاکوبئان^۴ تمام توصیه‌هایی را که ممکن است برای زائران و همهٔ عوامل کامینو دِ سانتیاگو در هنگام بحران سلامت مفید باشد، با هدف کاهش هرچه بیشتر خطرات سرایت، جمع‌آوری و اطلاع‌رسانی کرده است.

استفادهٔ اجباری از ماسک برای افراد بزرگ‌تر از ۶ سال در هر مکانی که حفظ فاصلهٔ ایمنی بین فردی حداقل ۱٫۵ متر و در وسایل حمل و نقل امکان‌پذیر نباشد، یکی از این موارد پیش‌گیرانه است. همچنین کاهش ظرفیت در اقامتگاه‌ها و رعایت پروتکل‌های دقیق بهداشتی و نظافت در آنها، یکی از تمهیدات دیگر است. وزیر امور جهانگردی خارجی نیز با هماهنگی

^۱ - Xacobeo (Jacobean Year)

^۲ QR code (Quick Response code)

^۳ el camino con correos

^۴ - Jacobean

وزارت بهداشت، یک راهنمای PDF شامل توصیه‌های اساسی تهیه کرد که هم توسط خوابگاه در کامینو دِ سانتیاگو و هم برای بقیه خوابگاه‌های گردشگری رعایت شد.

شورای خاکوبئان با همکاری فدراسیون انجمن‌های دوستان کامینو دِ سانتیاگو، پوستری درست کرده که به روشی کاملاً بصری، ملزومات دستورالعمل جدید را به اطلاع زائران رسانده است. پوستر ساخته‌شده به زبان‌های اسپانیایی و انگلیسی و فرانسوی به صورت رایگان در دسترس قرار گرفته است (کولتورای‌دیپورته^۱، ۲۰۲۰/۱۲/۱۳).

کم بودن زائران سبب کار کمتر نشده است، بلکه برعکس، زیرا پناهگاه‌ها مجبور به اتخاذ اقدامات فوق‌العاده برای جلوگیری از شیوع ویروس کرونا شدند. انریکه والننتین^۲، مسئول هتل‌ها در یکی از مسیرهای دسترسی به حرم، این‌طور می‌گوید: «ما ظرفیت پناهگاه‌ها را به ۵۰٪ کاهش دادیم، در قسمت ورودی نظافت کفش‌ها را انجام می‌دهیم. کیسه‌هایی برای نگهداری کوله‌ها و کفش، ملحفه‌های یک‌بارمصرف، ماسک برای کسانی که ماسک به همراه ندارند، می‌دهیم. توالت و دوش‌ها را به طور مداوم ضد عفونی می‌کنیم. فضای مشترک تقسیم‌بندی شده تا از تماس بین گروه‌ها یا افراد جلوگیری شود. آشپزخانه‌ها محدود شده‌اند و ما اطمینان حاصل می‌کنیم که بین تخت خواب‌ها ۱٫۵ متر فاصله باشد. همه اینها کار و زمان می‌برد» (۲۰مینوتوس^۳، ۲۰۲۰/۰۷/۲۱).

کلیسای جامع سانتیاگو، در آغاز همه‌گیری کرونا کاملاً تعطیل شد. اما پس از چهار ماه تعطیلی، در اول ژوئیه، خوابگاه‌های واقع در کامینو دِ سانتیاگو دوباره درهای خود را باز کردند و با این کار، زائران به صورت قطره‌چکانی و محدود به مسیر پیاده‌روی به سوی کامینو بازگشتند. البته آنها در شرایطی پا در این مسیر گذاردند که سفرشان با سال‌های گذشته تفاوت اساسی داشت: خوابگاه‌ها تعداد تخت‌های موجود را کاهش داده بودند.

طبق داده‌های کلیسای جامع سانتیاگو، بین ۱ تا ۱۴ ژوئیه سال جاری، ۲۸۳۵ «کومپوستلا» (سندی که اثبات می‌کند زائران «کامینو ساخته‌اند»)^۴ تحویل داده شده است. در حالی که در همان دوره در سال ۲۰۱۹ تعداد پانزده هزار کومپوستلا توزیع شده است. بنابراین تعداد زائران ۸۱٪ کمتر از سال گذشته بوده است.

^۱ culturaydeporte

^۲ Enrique Valentín

^۳ - 20minutos

^۴ - اصطلاح «کامینو ساختن». برای توصیف انجام کامل این زیارت و سپس گرفتن سند زیارت، واژه ساختن به کار می‌رود.

به دلیل کثرت زبان‌هایی که در مسیرهای مختلف شنیده می‌شوند، کامینو دِ سانتیاگو ترکیبی از فرهنگ‌ها بود. با این حال، اکنون زبان‌های عجیب و غریب دیگر شنیده نمی‌شوند. فقط زائران ملی هستند.

در سال ۲۰۱۹، تقریباً ۵۸٪ از زائرانی که وارد کومپوستلا شدند خارجی بودند: ایتالیا (۲۸۷۴۹)، آلمان (۲۶۱۶۷)، ایالات متحده (۲۰۶۵۲)، پرتغال (۱۷۴۵۰)، فرانسه (۹۲۴۸) و کره (۸۲۲۴).

آمار تخت‌های پر شده که انجمن مهمان‌نوازی کومپوستلا برای ماه اوت ثبت کرده، فاجعه‌بار است. سارا سانتوس^۱، رئیس این انجمن، در این مورد می‌گوید: «طبق داده‌های موقت ما، برآورد می‌کنیم که بین ۲۲ تا ۲۸ درصد از جمعیت سال‌های قبل، امسال به سانتیاگو آمده است.» برای سال آینده که سال مقدس است، مشاغلی وجود دارند که سرمایه‌گذاری‌های سنگینی انجام داده‌اند. آنها تصور می‌کنند که در سال مقدس همه رکوردها شکسته خواهد شد. [اما] اگر واکسن کشف او در سطح وسیع به مردم تزریق نشود ممکن است بسیاری از افراد ورشکسته و خانه خراب شوند (این‌ای‌اواس^۲، ۲۰۲۰/۰۸/۰۸).

پیاده‌روی اربعین (کربلا)

در پایان این قسمت، پیاده‌روی اربعین را به عنوان پرجمعیت‌ترین آیین پیاده‌روی زیارتی، و بزرگ‌ترین اجتماع زیارتی، و حتی بزرگ‌ترین اجتماع دینی سالانه در جهان، که متعلق به شیعیان است، با سه آیین دیگر که مربوط به جهان مسیحی است، در مواجهه با همه‌گیری کرونا مقایسه می‌کنیم.

پیاده‌روی اربعین، امسال با چالش جدید روبه‌رو بود: ویروس کرونا. به عنوان اقدام پیشگیرانه، آیت‌الله‌العظمی سیستانی مرجع و رهبر برجسته شیعیان عراق، پیروان خود را به جای حضور در پیاده‌روی اربعین و کربلا، به عزاداری در خانه ترغیب کرد (سانتو^۳، ۲۰۲۰/۰۹/۰۹).

از هفته‌ها پیش از نزدیک شدن به روزهای منتهی به اربعین، متخصصان حوزه سلامت و همه‌گیرشناسان، در مورد لزوم رعایت ضوابط پیشگیرانه از کرونا و خطر تشدید همه‌گیری این ویروس در صورت بی‌توجهی به دستورالعمل‌های بهداشتی در پیاده‌روی اربعین و برگزاری آن،

¹ Sara Santos

² NIUS

نام حروف در اسپانیایی: n این، í ای، u او، s ای

³ Szanto

هشدار داده بودند (به عنوان نمونه ← همدانیه و استادتقی‌زاده^۱، ۲۰۲۰؛ الأنصاری و دیگران^۲، ۲۰۲۰). بر همین اساس و با توافق و هماهنگی نیروهای مرزی دو کشور عراق و ایران، مرز زمینی بین دو کشور از روزهای آغازین ماه صفر بسته شد. فرماندهی مرزبانی نیروی انتظامی ایران و مقامات مرزی عراق اعلام کردند که «با اقدام مشترک از هر گونه تردد غیرمجاز در مرزها جلوگیری خواهیم کرد». سرتیپ محمد یاسین فرحان کلانتر بدره عراق در اجرای طرح لغو مراسم اربعین به دلیل شیوع کرونا، گفت: در کشور ما به دلیل همه‌گیری کرونا، هیچ گونه تدارکی برای پذیرش زائر اربعین دیده نشده است؛ بنابراین ما با اقدام مشترک از هر گونه تردد غیرمجاز در مرزها جلوگیری خواهیم کرد و از تمام توان خود برای پوشش خلأهای مرزی استفاده می‌کنیم. در نتیجه این اقدام هماهنگ، راه بر عبور تمام زائران ایرانی به‌ویژه از راه زمینی بسته شد (ایرنا، ۱۳۹۹/۰۷/۱۳).

مواجهه عملی مردم در مقابل مواجهه رسمی مقامات سیاسی و دینی

در حالی که شیوع بیماری همه‌گیر و ویروس کرونا مانع سفر زائران خارجی به عراق برای بزرگداشت اربعین امسال شد، مردم محلی عراق در پیاده‌روی اربعین شرکت کرده‌اند. منابع عراقی گزارش می‌دهند که میلیون‌ها عراقی برای بزرگداشت اربعین در شهر کربلا، جمع شدند. در مقابل، برای اربعین ۲۰۲۰ دولت بغداد ورود همه زائران خارجی به کشور عربی را بسیار محدود کرد. (تسنیم^۳، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸). هرچند مرزهای عراق برای اربعین باز شد، اما محدودیت‌های زیادی برای ورود زائران غیر عراقی اعمال شد. در حالی که در سال ۲۰۱۹، حدود دو میلیون نفر از همسایگان ایران و دو میلیون و سیصد هزار نفر از ایران در پیاده‌روی اربعین شرکت کردند (ستاد مرکزی اربعین ایران، ۱۳۹۹)، اما در سال ۲۰۲۰ از سوی دولت عراق، فقط ۱۵۰۰ زائر در هر کشور مجاز به پرواز به عراق شدند. علاوه بر این، ایران مجاز به اعزام ۲۵۰۰ زائر نیز از مرزهای زمینی شد (برونو و نزیه^۴، ۲۰۲۰/۱۰/۰۶؛ فرانس۲۴^۵، ۲۰۲۰/۱۰/۰۵).

اما در داخل عراق، پیاده‌روی اربعین برای عراقیان آزادانه و با حضور میلیون‌ها زائر برگزار شد. علی‌هادی — زائر عراقی — هنگام ورود از جنوب شهر بصره به کربلا به خبرنگار خبرگزاری فرانس۲۴ این‌طور می‌گوید: «ما در طول راه غذا خوردیم و توانستیم خود را ضد عفونی کنیم.»

^۱ Hamdanieh and Ostadtaghizadeh

^۲ Al-Ansari

^۳ Tasnim

^۴ Bruneau & Nazeh

^۵ France24

اما آن طور که علی هادی می‌گوید، با وجود درخواست‌های مداوم مقامات دولتی برای رعایت فاصله‌گذاری اجتماعی، تنها تعداد کمی از زائران اطراف او دهان و بینی خود را با ماسک پوشانده بودند (فرانس ۲۴، ۲۰۲۰/۱۰/۰۵).

photo: M.Hasan Zarifmanesh

المنگاه خیرنگاران بوم

نقض فراگیر توصیه‌های بهداشتی در کربلا

ده‌ها هزار زائر، بسیاری از آنها بدون ماسک، در حالی که به نظر نمی‌رسد از دستورالعمل‌های بهداشتی دولت بی‌اطلاع باشند، هنگامی که برای بررسی‌های امنیتی در صف قرار می‌گرفتند، بسیار فشرده در کنار هم می‌ایستادند [و هیچ فاصله اجتماعی رعایت نمی‌شد]. ده‌ها نوجوان با مخازنی بر پشت، مواد ضد عفونی‌کننده را به سوی زائران اسپری می‌کردند، اما به دلیل فشردگی و انبوهی جمعیت، بسیاری از آنها را از دست می‌دادند و بدون ضد عفونی عبور می‌کردند (دیویسون و ضیاء الدین^۱، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸).

وضعیت موجود و بی‌توجهی زائران به توصیه‌های بهداشتی در شرایطی بود که دولت و وزارت بهداشت با کمک پلیس و ارتش تلاش زیادی کردند تا از مشکلات ناشی از اجتماع بزرگ اربعین در همه‌گیری کرونا بکاهند. افسر احسان هاتف از نیروهای پلیس که وظیفه حفاظت از منطقه حرم را بر عهده دارد، در این مورد می‌گوید: «با هماهنگی دفاتر حرم و عتبات مقدسه،

^۱ Davison & Dhiaa al-Deen

ایستگاه‌های ضد عفونی‌کننده را در ورودی‌های شهر و حرم ایجاد کرده‌ایم. ما از مردم می‌خواهیم ماسک بزنند.» همچنین لطیف گفت که مقامات کربلا پیش از این با رهبران حدود ۱۰ هزار گروه زیارتی تماس گرفته‌اند تا قوانین بهداشت و فاصله اجتماعی را برای مردم توضیح دهند (دیویسون و ضیاء الدین، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸).

دو خبرنگار خبرگزاری رویترز، روایتی جالب از یک عراقی در حال خدمت به زائران اربعین امسال (۲۰۲۰) نقل می‌کنند:

«مرغ سوخاری، ماهی سرخ‌شده، برنج!» محمد المحمداوی این طور برای دعوت زائران شیعه که از مقابل چادر او در بغداد، در مسیر پیاده‌روی به کربلا در حال عبور هستند، فریاد می‌زند. چادر وی در میان صدها نفر در پایتخت عراق است که به هزاران زائر سفر ۹۰ کیلومتری به کربلا که دو تا سه روز برای زیارت سالانه اربعین طول می‌کشد، به آنها غذا و پناهگاه و حتی لباس می‌دهد ... ترس از همه‌گیری کرونا، او و دوستانش را در گروه «احباب الزهرا» از کار داوطلبانه منصرف نکرد. یکی از اعضای این گروه به رغم از دست دادن دو برادر خود به دلیل ابتلا، متقاعد شده است که وی خود ویروس نخواهد گرفت. وی می‌گوید: «داوطلبان در اینجا بدون استفاده از ماسک صورت، و بدون استفاده از مواد ضد عفونی‌کننده به مردم خدمت می‌کنند، زیرا عشق و علاقه ما به (امام) حسین این بیماری را می‌کشد.»

در این میان، برخی زائران نیز همچون محمد یوسف، اهل کرکوک، با وجود آنکه با حفظ فاصله اجتماعی و ماسک زدن در تلاش بود که به اقدامات محافظت‌کننده احترام بگذارد، اما با این حال برای درآمیختن با سیل زائران و لذت بردن از غذای نذری، این ملاحظات را کنار گذاشت (برونو و نزیه^۱، ۲۰۲۰/۱۰/۰۶).

در مقابل توصیه‌ها و اقدامات صورت‌گرفته، نگرش غالب مردم و زائران، متفاوت بوده است. حسین رحیم، از زائرانی که بدون ماسک در مسیر پیاده‌روی از بغداد به سوی کربلا در حال حرکت بوده، می‌گوید: «ما نباید از ویروس کرونا بترسیم. ویروس کرونا باید از امام حسین بترسد ... زمینی که حسین در آن مدفون شده، شفاست و بیماری را درمان می‌کند.» بسیاری از زائران دیگر نیز عقایدی کمابیش مشابه داشتند. تعدادی دیگر نیز گفتند که در طول همه‌گیری کرونا به طور معمول از ماسک استفاده می‌کنند. اما انجام این کار در زمین مقدس بی‌احترامی است (دیویسون و ضیاء الدین، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸).

^۱ Bruneau & Nazeh

در مجموع، جمعیت زائران اربعین حتی در میان عراقیان نیز کاهش چشمگیری نسبت به سال‌های پیش داشته است. به گفته محمد المهداوی، اگرچه کار آنها در خدمات‌دهی به زائران اربعین از سال ۲۰۰۳ پس از سقوط صدام، در حال رشد بوده، اما امسال متفاوت از سال‌های قبل بوده است. المهداوی گفت که امسال کاهش زائران عراقی را مشاهده کرده است (برونو و نزیه، ۲۰۲۰/۱۰/۰۶). یکی دیگر از داوطلبان و خدمت‌دهندگان به زائران در مسیر پیاده‌روی می‌گوید از اینکه در سال ۲۰۲۰ جمعیت زائران بسیار کمتر شده، ناامید شده است. چادرهای کنار بزرگراه‌هایی که به طور معمول مملو از زائران بودند، امسال نیمه‌خالی بودند. او

می‌گوید: «ناراحت‌کننده است که امسال جمعیت کمتر است ... هرچه تعداد زائران بیشتری به زیارت بیایند، برکت بیشتری خواهد داشت» (دیویسون و ضیاء الدین، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸).

اربعین کرونایی در ایران

در ایران و به رغم محدودیت‌های سفر اعمال‌شده پس از شیوع ویروس کرونا در ایران و عراق، مردم به صورت آنلاین و با ابزارهای اینترنتی، مقدمات بزرگداشت روز اربعین را در کنار هم‌کیشان عراقی خود آماده کردند. امسال ایرانی‌ها به دلیل محدودیت‌های سفر مربوط به ویروس کرونا در عراق و ایران قادر به شرکت در پیاده‌روی بزرگ اربعین نبودند. هرساله میلیون‌ها ایرانی به استان‌های غربی و جنوب غربی هم‌مرز با عراق می‌شتافتند و سپس با پای پیاده از آنجا به شهر کربلا در عراق حرکت می‌کردند. اما در سال ۲۰۲۰ هرچند تعدادی از ایرانیان در تلاش برای سفر به کربلا به نقاط مرزی با عراق عزیمت کردند، اما به دلیل محدودیت‌های ویروس کرونا، مرزها بسته شده بود. این اتفاق در حالی رخ داده است که پیش از این نیز، مقامات ایرانی زائران را از رفتن به مرزها بازداشته بودند (تهران تایمز^۱، ۲۰۲۰، ۱۰، ۶).

در اواخر سپتامبر، رئیس پلیس ایران از زائران خواست که به گذرگاه‌های مرزی نروند زیرا پلیس به دلیل همه‌گیری ویروس کرونا در عراق مانع عبور آنها از مرزها خواهد شد. در آستانه روزهای منتهی به اربعین، ایران و عراق مرزهای خود را بستند و عملاً مراسم اربعین را که به عنوان یک روز خاص در تقویم‌های ایران و عراق محسوب می‌شود — حداقل برای عموم زائران ایرانی — ممنوع کردند. اما مردم ایران که موبک‌های بسیاری را همه‌ساله در اربعین را برپا می‌کردند، تسلیم نشدند. آنها برای بزرگداشت یاد و خاطره امام حسین (ع)، کمپین‌های آنلاین را آغاز کردند (تهران تایمز^۲، ۲۰۲۰، ۱۰، ۶).

در داخل ایران نیز اوضاع کاملاً هماهنگ با سیاست‌های رسمی ابلاغی پیش نرفت. برخی مداحان همچون محمدحسین پویانفر، با تنظیم شعرها و نواها^۳، و برخی دیگر به‌صراحت، از ناخرسندی خود به دلیل منع حضور در پیاده‌روی اربعین گفتند.

در همین زمینه دو پیمایش ملی انجام‌شده در تابستان ۱۳۹۹ به مطالعه نظر مردم در مورد پیاده‌روی اربعین در شرایط کرونایی پرداخته است (پویافر، ۱۳۹۹). این پیمایش‌ها که تنها پژوهش‌های تجربی کمی برای برآورد نگرش مردم نسبت به حضور یا عدم حضور در پیاده‌روی

^۱ *Tehran Times*

^۲ *Tehran Times*

^۳ - نوای محمدحسین پویانفر با ترجیع بند «من ایرانم و تو عراقی، چه فراقی، چه فراقی» در این ایام بسیار مشهور بود و از صدا و سیما نیز به‌طور مکرر پخش شد.

اربعین در دوران همه‌گیری کرونا بود، در میان یک نمونه تصادفی از زائران اربعین ۱۳۹۸ و به شیوه تلفنی انجام شده است. در مورد شرکت در پیاده‌روی اربعین در شرایط مختلف فرضی، «دامه شیوع کرونا» در ایران، یا عراق، یا هر دو کشور، اکثریت پاسخگویان در همه موارد از عدم تمایل خود به این کار گفته‌اند. با فرض کم شدن شیوع کرونا هم در ایران و هم در عراق نیز حداکثر ۳۶/۴ درصد (در موج دوم این پیمایش، مهر ۱۳۹۹) اظهار کرده‌اند که قطعاً یا احتمالاً در پیاده‌روی اربعین شرکت می‌کنند.

اما در مقابل اکثریت همراه با محدودیت‌های دوران کرونا، در موج نخست پیمایش (مرداد ۱۳۹۹)، ۱۳ درصد، و در موج دوم (مهرماه ۱۳۹۹، دو هفته به اربعین)، ۱۰ درصد از پاسخگویان از تصمیم حتمی خود برای شرکت در پیاده‌روی اربعین خبر داده بودند. بر اساس نتایج موج نخست این پیمایش که مرداد ۱۳۹۹ انجام شد، ۴/۶ درصد از پاسخگویان گفته بودند که «به هر ترتیبی شده، حتی غیرقانونی و انفرادی در پیاده‌روی اربعین شرکت خواهند کرد.» اما در موج دوم که حدود دو هفته مانده به روز اربعین اجرا شد، این میزان به ۳/۵ درصد رسید. فراوانی یادشده هرچند کم بوده، اما به سهم خود می‌توانسته مهم و مسئله‌ساز تلقی شود. در واقع، این تعداد افراد با تصمیم به حضور در اربعین، به‌رغم تصمیم دولت ایران برای بستن مرزها و عدم اعزام زائران به پیاده‌روی اربعین ۲۰۲۰، قابل تأمل بوده‌است. تصمیم همین میزان کم از افراد برای حرکت به سمت عراق، منجر به درگیری‌هایی هرچند موقت و اندک در مرزهای غربی کشور شد. تعدادی از کسانی که برای عبور از مرز و ورود به عراق به سمت مرزها رفته بودند، در نقاط مرزی با نیروهای پلیس مرزبانی درگیر شدند و تنش‌هایی به وجود آمد. (تسنیم، ۲۰۲۰/۹/۱۸)

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد دولت‌های مکزیک و پرتغال و اسپانیا، به‌ترتیب، در مورد برگزاری آیین‌های پیاده‌روی زیارتی به سوی زیارتگاه‌های گوآدالوپ و فاطیما و کامینو د سانتیاگو، به طور محسوسی سخت‌گیرانه‌تر و مسئولانه‌تر عمل کرده‌اند. اما در مورد پیاده‌روی اربعین، شرایط کاملاً متفاوت بوده است. هرچند جمعیت زائران سالانه در فاطیما و گوآدالوپ نیز به چندین میلیون نفر می‌رسد، اما این جمعیت در کربلا به بیش از ۲۰ میلیون نفر می‌رسد. اهمیت و نقش ساختارهای عشیره‌ای و طایفه‌ای و صنفی - محلی در شکل‌دهی به گروه‌ها و موکب‌ها و

مُضیف^۱های خدمت‌رسانی به زائران که در حالت عادی در سال‌های گذشته نیز مشکلات و نگرانی‌های بهداشتی زیادی در مورد فعالیت آنها وجود داشته، امسال نیز آمادۀ فعالیت بودند. جمعیت مشتاق در عراق عمدتاً به اشاره بزرگان عشیره و طایفه و البته به‌ویژه روحانیان و مراجع خود همچون آیت‌الله سیستانی، و خیلی کمتر، به دولت مرکزی توجه دارند، و دولت عراق قدرت کافی برای جلوگیری از فعالیت وسیع و حضور جمعیت نداشت. در نتیجه دولت و مقامات بهداشتی تنها به تذکرات بهداشتی و پیش‌بینی و انجام برخی کارها همچون ضد عفونی کردن مسیر و زائران — آن هم نه در سطح خیلی وسیع — اکتفا کردند.

نکته جالب توجه اینکه به دلیل ضعف نسبی نظام بهداشتی در عراق، تعدادی از کادر درمانی از نقاط دیگر همچون بغداد، برای ارائه خدمات بهداشتی به کربلا اعزام شدند. در نتیجه، مراکز درمانی و آزمایش تشخیص کرونا در بغداد و شهرهای دیگر با کمبود نیرو مواجه شد. در نتیجه، در آستانه روز اربعین، وزارت بهداشت عراق اعلام کرده که پس از ثبت ۲۳۴۴ مورد جدید که کمتر از متوسط عفونت‌های روزانه است، کل عفونت‌های حاصل از کرونا در سراسر کشور به ۴۰۰۱۲۴ رسیده است (شینهوآ، ۲۰۲۰/۱۰/۱۰).

گزارش‌هایی در آن زمان منتشر شد مبنی بر اینکه ابتلای به کرونا در ایام اربعین به شدت کاهش یافته است. اما در واقع، موارد کمتر روزانه عفونت در نتیجه استفاده از کیت‌های آزمایش کمتر بوده است. چراکه وزارت بهداشت گزارش داد ۱۳۸۶۳ کیت آزمایش در طول روز انجام شده است. این در حالی بود که پیش از این، روزانه به طور متوسط بیش از ۲۰۰۰۰ آزمایش تست کرونا انجام می‌شد. ناظران معتقدند کاهش تعداد بسته‌های آزمایش به دلیل برگزاری آیین پیاده‌روی اربعین بود که باعث شد بسیاری از کارکنان بهداشتی به شهر مقدس کربلا در حدود ۱۱۰ کیلومتری جنوب بغداد سفر کنند (شینهوآ، ۲۰۲۰/۱۰/۱۰).

وضعیت کرونایی موجب شد حضور زائران خارجی در هر چهار آیین زیارتی مورد مطالعه محدود شود. حضور ایرانیان، که همواره دومین جمعیت حاضر در پیاده‌روی اربعین بودند، بسیار محدود و تقریباً به طور کامل ممنوع شد — غیر از سهمیه بسیار اندک چهارهزار نفری. هرچند، بدون ممنوعیت نیز، شواهد تجربی از پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌داد میل به حضور در پیاده‌روی اربعین در دوران همه‌گیری کرونا، تمایل اکثریت مردم نیست.

۱- در معنای لغوی مضیف به معنای محل ضیافت است. مضیف در حقیقت به اتاق پذیرایی مردمان عرب در روزگاران قدیم برمی‌گردد و حکم مهمانخانه را دارد. مضیف‌هایی که در مناطق اهواز و جنوب عراق ساخته می‌شوند از جنس نی مردابی است.

² Xinhua

هرچند کاهش تعداد زائران برای عراقیانی که مشتاق حضور زائران هرچه بیشتر و «توفیق خدمت به زائر» بودند، ناخوشایند بود، اما از جهاتی دیگر، این محدودیت و حتی عدم حضور سایر ملل به‌ویژه ایرانیان، خوشایند بسیاری از عراقیان واقع شده بود. به عنوان نمونه آیت‌الله سیستانی فقیه و مرجع تقلید ایرانی الاصل ساکن عراق، همه‌گیری کرونا و در نتیجه آن عدم حضور زائران کشورهای مجاور در پیاده‌روی اربعین سال ۲۰۲۰ را عاملی برای کمک به این دانسته بود که اربعین از سیاست‌زدگی توسط سیاستمداران و کشورهای همسایه پاک شود، چراکه آنها اغلب برنامه‌های سیاسی خود را در طول راه‌پیمایی تبلیغ می‌کنند (معموری^۱، ۲۰۲۰/۱۰/۰۸).

البته در کنار تمهیدات دولت‌ها و مقامات رسمی بهداشتی، مقامات مذهبی نیز با دستورالعمل‌های بهداشتی و لزوم رعایت آنها کاملاً همراهی داشتند. بررسی هر چهار آیین پیاده‌روی زیارتی نشان می‌دهد که مقامات کلیسای کاتولیک در سه آیین مسیحی و همچنین مرجعیت شیعه (بخش مهمی از فقهای حوزه‌های علمیه قم و نجف) در آیین پیاده‌روی اربعین، همگی، بر لزوم تبعیت از توصیه‌های پزشکی و تا حد امکان عدم حضور در پیاده‌روی تأکید داشتند. این همراهی رسمی مقامات کلیسای کاتولیک و حوزه‌های علمیه تشیع، در مواجهه با این بحران زیستی، در نوع خود جالب توجه بود. اما در مقابل، رفتار زائران، کاملاً یکدست و هماهنگ نبود. در هر سه آیین پیاده‌روی زیارتی مسیحی، گوادلوپ و فاطیما و کامینو دِ سانتیاگو، زائران، هرچند با تعداد کمتر و هرچند با همراهی و پیروی از دستورالعمل‌های دولتی و بهداشتی که از سوی کلیسا نیز مورد تأیید و تأکید بود، اما پای در مسیر پیاده‌روی به سوی زیارتگاه محبوب خود گذاردند. در مورد کربلا، این اشتیاق بسیار بیشتر و به‌ویژه در دو سوی مرز ایران و عراق هر یک به شکلی ویژه بود.

در ایران، میزان همراهی و پذیرش منع حضور در پیاده‌روی اربعین در شرایط کرونایی، بیشتر از عراقیان بود. اما مسئله مهم‌تر در داخل عراق بود. جایی که تعداد بسیاری از شیعیان عراقی همچون سال‌های گذشته پای در مسیر پیاده‌روی اربعین گذاردند. هرچند مسیحیان زائر نیز در همین دوران همه‌گیری کرونا، به قصد زیارت، پیاده‌روی را آغاز کردند، اما دستورالعمل‌ها و نکات بهداشتی تا حد زیادی از سوی آنان رعایت شد. این بخش از یافته‌ها، با توجه به عکس‌ها و اخبار مورد تحلیل به عنوان داده‌های پژوهش، این آیین‌ها را کاملاً از وضعیت حضور زائران عراقی در پیاده‌روی اربعین متمایز می‌کند. در پیاده‌روی اربعین، رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی در سطح کم و غیر قابل قبولی بود. این عدم رعایت اصول پیش‌گیرانه در بسیاری از

^۱ Mamouri

موارد، ریشه در باور سنتی مردم مبنی بر بیمار نشدن زائر اربعین و حتی شفا بودن خاک این مسیر و حرم امام حسین (ع) دارد. در واقع برخی از شیعیان بر این باور هستند که هیچ آلودگی و عامل بیماری‌زا به مسیر پیاده‌روی زیارتی و حرم امام حسین (ع) راه ندارد. مصداق آن برخی رفتارهای فروتنانه آنها با گرد و خاک لباس و حتی با «آبِ تاولِ پای» زائران اربعین است، که عملاً آن را چیزی مقدس می‌دانند. آنها معتقدند امامی که میزبان زائران خود است، خود نیز آنها را از هر بلا و بیماری حفظ می‌کند. چنین باوری در آیین‌های زیارتی مسیحی وجود ندارد. هرچند آنها ممکن است در زیارت خود، معتقد و چشم‌انتظار شفا باشند. اما به دلیل تجربه عملی مدرنیته و عقلانیت مدرن در جریان تجربه تاریخی خود، چنین برداشتی از اثر ویژه قدیس یا صاحب زیارتگاه در دفع کامل ویروس و بیماری ندارند. بنابراین می‌توان گفت به میزانی که الگوی دین‌داری در جامعه توأم با عقلایی شدن رفتارها و توجه به واقعیت‌های زندگی اجتماعی باشد، امکان همراهی افراد با ضوابط و دستورالعمل‌های بهداشتی در دوران بحران‌های زیستی هم، بالا خواهد رفت.

منابع

- ایرنا (۱۳۹۹/۰۷/۱۳). «مرزبانان ایران و عراق بر ممنوعیت کامل تردد زائران اربعین تاکید کردند»، قابل دسترسی در <https://www.irna.ir/news/84064270>
- پویافر، محمدرضا (۱۳۹۷) «پیاده‌روی مقدس؛ واکاوی تجربه زیارت پیاده امام رضا (ع) در آخر ماه صفر»، طرح پژوهشی، مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی آستان قدس رضوی.
- پویافر محمدرضا (۱۳۹۹) «ارزیابی دیدگاه زائران پیاده‌روی اربعین در مورد مراسم سال ۱۳۹۹، موج اول و دوم». طرح پژوهشی خویش‌فرمایی، انجمن علمی بین‌المللی مطالعات اربعین کارگروه پیمایش و مطالعات تجربی، مرکز افکارسنجی معاونت اجتماعی ناجا.
- تسنیم (۱۳۹۹/۶/۲۸)، «ماجرای انتشار خبر درگیری و تجمع زائران در مرز شلمچه چیست؟»، قابل دسترسی در: <https://tn.ai/2351360>
- تیموتی، دالن جی؛ آلسن، دانیل اچ. (۱۳۹۲). گردشگری، دین و سفرهای معنوی، ترجمه محمد قلی‌پور و احسان مجیدی‌فرد. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۸۵) لغت‌نامه: فرهنگ متوسط، زیر نظر سیدجعفر شهیدی، تهران: دانشگاه تهران.
- شریعتی مزینانی، سارا؛ غلامرضا کاشی، شیما (۱۳۹۴) «سیالیت و مناسک دینی (مطالعه موردی زیارت مزار سهراب سپهری)»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره هشتم، شماره ۳، پاییز، ۶۱-۹۷.
- فولادی، محمد؛ نوروزی، محمدجواد (۱۳۹۴). «جایگاه زیارت در آیین کاتولیک و مذهب شیعه؛ بررسی و مقایسه». معرفت ادیان، شماره ۲۵، ۷-۳۵.

کشاوری ولدانی، مرتضی (۱۳۹۱) «بررسی مبانی توحیدی فرهنگ زیارت در قرآن و حدیث»، فصلنامه قرآنی کوثر، شماره ۴۴، پاییز، ۱۴۵-۲۱۸.

- 20minutos (2020/07/21). "El Camino de Santiago en tiempos de covid-19: albergues en crisis, pocos peregrinos y casi todos nacionales", retrieved from: <https://www.20minutos.es/noticia/4327600/0/camino-santiago-coronavirus-pocos-peregrinos-albergues-medidas/>
- Al-Ansari, Farah; Al Ansari, Mustafa; Hill-Cawthorne, Grant A.; Abdulzahra, Mohammad Saeed; Al-Ansari, Mohammad Basim; Al-Ansari, Basama; Rashid, Harunor; Negin, Joel; Conigrave Katherine M. (2020). "Arbaeen public health concerns: A pilot cross-sectional survey", *Travel Medicine and Infectious Disease*, May-June; V.35. doi: 10.1016/j.tmaid.2019.101546.
- Amarujala (2021.6.5). "Haridwar Mahakumbh Mahaparv", retrieved from: <https://www.amarujala.com/photo-gallery/dehradun/haridwar-mahakumbh-2021-kumbh-mela-closing-after-naga-saints-ganga-snan-on-akshaya-tritiya?pageId=5>
- Animalpolitico (2021/01/14). "Basílica de Guadalupe cerrará del 10 al 13 de diciembre para evitar aglomeraciones", retrieved from: <https://www.animalpolitico.com/2020/11/basilica-villa-cerrada-12-diciembre-festejo-virgen-guadalupe/>
- BBC (2021.4.17). "India's Kumbh festival attracts big crowds amid devastating second Covid wave", retrieved from: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-56770460>
- Bruce, F. F. (1964). "Commentary on the Book of the Acts", Grand Rapids: Eerdmans.
- Bruneau, Charlotte; Nazeh, Maher (2020.10.6). "Undeterred by virus, Iraqi volunteers cater for thousands of Arbaeen pilgrims in Baghdad", retrieved from: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-iraq-arbaeen-voluntee-idUSKBN26R272>
- Center for Disease Control and Prevention (2019.3.20). "1918 Pandemic (H1N1 virus)", retrieved from: <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1918-pandemic-h1n1.html>
- culturaydeporte (2020/12/13). "Información de interés para el peregrino", retrieved from: <https://www.culturaydeporte.gob.es/consejo-jacobeo/para-el-peregrino.html>
- Davison, John; Dhiaa Al-Deen, Abdullah (2020.10.8). "Shi'ite pilgrimage fans fears of spreading COVID-19 in Iraq", retrieved from: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-iraq-arbaeen/shiite-pilgrimage-fans-fears-of-spreading-covid-19-in-iraq-idINL8N2GY5LE>

- dw (2020/11/23). retrieved from: <https://www.dw.com/es/m%C3%A9xico-cerrar%C3%A1-bas%C3%ADlica-durante-festejos-de-la-virgen-de-guadalupe/a-55705445>
- EFE (2020/05/13). “Sanidad propone ahora eliminar las restricciones a la hostelería”, retrieved from: <https://www.efc.com/efe/espana/1>
- el camino con correos (2020/12/13). “El Camino de Santiago ante el coronavirus”, retrieved from: <https://www.elcaminoconcorreos.com/es/blog/el-camino-de-santiago-ante-el-coronavirus>
- Elizondo, Virgilio P. (1980). *La Morenita: Evangelizer of the Americas*. San Antonio, Texas: Mexican American Cultural Center, 1980.
- euronews (2020/10/13). “Restricciones y medidas contra el coronavirus para los fieles en Fátima”, retrieved from: <https://es.euronews.com/2020/10/13/restricciones-y-medidas-contr-el-coronavirus-para-los-fieles-en-fatima> ,
- EWTN Global Catholic Network (video) (2016). “Message of Fatima”, Ep. 1, available at: <https://www.youtu.be/dJhAWeweT5>
- fatima.pt (2020.5.11). retrieved from: <https://www.fatima.pt/en/news/a-mantle-of-light-arising-from-fatima-and-covering-the-world>
- france24 (2020.10.5). “Pilgrims flood Iraq's Karbala for Arbaeen despite coronavirus fears”, retrieved from: <https://www.france24.com/en/20201004-pilgrims-flood-iraq-s-karbala-for-arbaeen-despite-virus-fears>
- gettyimages (2020/12/25). “842 fotos e imágenes de Guadalupe Corona”, retrieved from: <https://www.gettyimages.com.mx/fotos/guadalupecorona?page=2&phrase=guadalupe%20corona&sort=mostpopular>
- Gothóni, René (1993). “Pilgrimage = Transformation Journey”, in: Tore Ahlbäck, *The Problem of Ritual: Based on Papers Read at the Symposium on Religious Rites Held at Åbo, Finland, on the 13th-16th of August 1991*, Donner Institute for Research in Religious and Cultural History.
- Hamdanieh, Lara; Ostadtaghizadeh, Abbas (2020). “Arbaeen in the Context of the COVID-19 Pandemic”, *Disaster Medicine Public Health Preparedness*, 2020 Oct 2, 1., DOI: 10.1017/dmp.2020.362, retrieved from: <https://www.cambridge.org/core/journals/disaster-medicine-and-public-health-preparedness/article/arbaeen-in-the-context-of-the-covid19-pandemic/5E58602BF3165040EF60895EC22FE81F>
- Harris, Alana (2013). “*Lourdes and holistic spirituality: Contemporary Catholicism, the therapeutic and religious thermalism*”, *Culture and Religion: An Interdisciplinary Journal*, 14:1, 23-43, DOI:

- 10.1080/14755610.2012.756411, available on:
<http://dx.doi.org/10.1080/14755610.2012.756411>
- Hill Boone, Elizabeth (1994). *The Aztec World*. Washington, DC: St. Remy Press and the Smithsonian Institution Books.
- infobae (2021/01/13). "Cancelaron los festejos del 12 de diciembre a la Virgen de Guadalupe, la celebración religiosa más popular de México", retrieved from:
<https://www.infobae.com/america/mexico/2020/10/20/cancelaron-los-festejos-del-12-de-diciembre-a-la-virgen-de-guadalupe-la-celebracion-religiosa-mas-popular-de-mexico>
- Los Angeles Times (2020/10/25). "Basilica de Guadalupe de México hará misa virtual el Día de la Virgen", retrieved from:
<https://www.latimes.com/espanol/mexico/articulo/2020-10-25/basilica-de-guadalupe-de-mexico-hara-misa-virtual-el-dia-de-la-virgen> ,
- Mamouri, Ali (2020/10/8). "Despite COVID-19, political crisis, Iraqi Shiites march on Karbala", retrieved from: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/10/iraq-arbaeen-shiite-protests.html#ixzz6itwLouFU>ش, 2020.10.8
- nbcnews (2020/11/24). "The Virgen de Guadalupe pilgrimage will be online, say Mexico's Catholic leaders", retrieved from:
<https://www.nbcnews.com/news/latino/virgen-de-guadalupe-pilgrimage-will-be-online-say-mexico-s-n1248792>
- NIUS: niusdiario (2020/08/08). "El Camino de Santiago, a medio gas: de 2.000 peregrinos al día a menos de 500", retrieved from:
https://www.niusdiario.es/sociedad/camino-santiago-recibir-dos-mil-peregrinos-dia-menos-quinientos-albergues-hosteleros-coronavirus_18_2990670191.html
- pathsoffaith (2020/12/13). retrieved from: www.pathsoffaith.com
- Rengers, Christopher (1989). *Mary of the Americas*. Staten Island, New York: St. Paul-Alba House.
- Septien, Jaime (2009). "6.1 Million Pilgrims Visit Guadalupe Shrine: Set New Attendance Record for Feast Day Celebrations", *Zenit*, 2009/12/14, available at
<https://web.archive.org/web/20111113113813/http://www.zenit.org/articulo-27841?l=english>
- Sousa, Lisa (1998). "The Story of Guadalupe: Luis Laso de la Vega's Huei tlamahuiçoltica of 1649 (UCLA Latin American studies)", vol. 84, *Nahuatl studies series No. 5.*, Translated by Stafford Poole and James Lockhart. Stanford and Los Angeles, California: Stanford University Press, UCLA Latin American Center Publications.

- Szanto, Edith (2020/9/9). "The largest contemporary Muslim pilgrimage isn't the hajj to Mecca, it's the Shiite pilgrimage to Karbala in Iraq", <https://theconversation.com/the-largest-contemporary-muslim-pilgrimage-isnt-the-hajj-to-mecca-its-the-shiite-pilgrimage-to-karbala-in-iraq-144542>
- Tasnim News Agency (2020/10/8). "Iraqis Mark Arbaeen in Shadow of Pandemic", <https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/10/08/2365588/iraqis-mark-arbaeen-in-shadow-of-pandemic>
- Tee Travel (2020/3/20). "Origenes e Historia del Camino de Santiago Comostela", from: <https://www.tee-travel.com/blog/origenes-historia-camino-de-santiago-compostela/>
- Tehran Times (2020/10/6). "Toward Hussein (AS)", retrieved from: <https://www.tehrantimes.com/news/453314/Toward-Hussein-AS>
- telam (2020/05/13). "Por primera vez en 100 años, un solitario Santuario de Fátima recuerda la aparición de la Virgen", retrieved from: <https://www.telam.com.ar/notas/202005/463167-santuario-de-fatima-portugal-coronavirus.html>
- Viajes Camino de Santiago (2020/12/15). "Coronavirus en el Camino de Santiago", retrieved from: <https://viajecaminodesantiago.com/coronavirus-camino-de-santiago/>
- vidanuevadigital (2020/10/21). "El Covid-19 arruina los festejos a la Virgen de Guadalupe en México", retrieved from: <https://www.vidanuevadigital.com/2020/10/21/el-covid-19-arruina-los-festejos-a-la-virgen-de-guadalupe-en-mexico/>
- Worldmeters (2021.5.1), "Daily New Cases in India", retrieved from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/india/>
- Xinhua (2020.10.10). "Iraq's confirmed COVID-19 cases surpass 400,000", retrieved from: http://www.xinhuanet.com/english/2020-10/11/c_139431177.htm